

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN

DERSE KATILIMI

**Suphi ÖZSÜER
Yüksek Lisans Tezi**

Ocak 2000

**İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DERSE
KATILIMI**

99831

Suphi ÖZSÜER

99831

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim ve Sosyal Alanlar Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ERGÜN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BÜYÜK
KURULU BAŞKANLIĞI**

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak 2000

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DERSE KATILIMI

Suphi ÖZSÜER

İlköğretim ve Sosyal Alanlar Ana Bilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ocak 2000

Danışman: Prof.Dr. Mustafa ERGÜN

ÖZET

Öğrencilerin derse katılımlarının neden düşük ve istenilen ölçülerde olmadığı konusunda ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan 300 öğretmen ve bu okulların üst sınıflarındaki 381 öğrenci üzerinde anket uygulayarak bir çalışma yapılmıştır.

Ana hipotezimiz, öğrencilerin okula başladıkları ilk yıllarda derse katılmaya son derece istekli ve hazır oldukları, ancak zaman içinde gerek öğretmenlerin tutumları gerekse okul ortamı ve sisteminden kaynaklanan nedenlerle bu katılım arzusunun yavaş yavaş kaybolduğu şeklinde idi.

Bu hipotezi, ilköğretim okullarının rahatça anket uygulanabilir ileri sınıfları üzerinde bir anket uygulayarak, benzer konularda da ilköğretim okullarında öğretmenlik yapan öğretmenlerin görüş ve tutumlarını alarak test etmeye çalıştık.

Öğrencilerde ve öğretmenlerde itemlere verilen cevaplara etki etmesi muhtemel bağımsız değişkenleri de devreye soktuk. Ancak öğrenciler için okulun durumu, kardeş sayısı ve baba mesleğinin cevapları etkileyeceği şeklindeki hipotezlerimiz kabul görmedi. Öğretmenler için de kıdem, medeni durum ve çocuk sahibi olup olmama değişkenleri cevapları etkilemedi. Buna karşılık öğrencilerin yaşı ve okudukları sınıf onların derse katılmasını büyük ölçüde etkiledi ve ana hipotezimizin doğruluğu konusundaki fikrimiz sağlamlaştı.

Öğretmen ve öğrenci görüşlerini karşılaştırdığımız bazı noktalarda da her iki grubun cevapları arasında önemli farklılıklar olduğu tespit edildi.

İleride bu konudaki araştırmaların daha ileri sınıflarda da yapılması, sistemin ve öğretmenlerin hatalarının doğru olarak tespit edilmesi ve bunların ortadan kaldırılması için gerekli hizmet öncesi ve hizmet içi çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Tezin anahtar kelimeleri: öğrenci katılımı, derse etkin katılım, sınıftaki iletişim, sınıf tartışmalarına katılma

ABSTRACT

This study has been made on 300 teachers and 381 students in the elementary schools about why student involvement is low and isn't at desired level.

The main hypothesis is that the students are ready and willing to involve the lesson in the first years they started school, but as time passes the desire is lost slowly because of the teacher's attitudes, school environment and educational system.

This hypothesis is being tested by applying an enquiry to the high classes in the elementary schools, that is applied easily. And teachers', who teaches in the elementary schools, point of view and attitudes has been taken at the same subject. We put in work the independent variables which would affect the answers. But the hypothesis that for the students, school's condition, the number of brothers and parent's job will affect the answers isn't confirmed. And for the teachers the variables; seniority, marital status and having children didn't affect the answers. However students age and class affected their involvement and this confirmed our main hypothesis.

As we compare teachers' and students' point of view, it has been seen that there were important differences in the answers.

In the future, studies about this subject must be made in forward classes, system's and teachers' faults must be established truly, and as the faults must be eliminated, needed pro-service and in-service education must be determined.

Key words: student involvement, effective involvement, communication in classroom, participation in classroom discussion

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

Tez Danışmanı

: Prof. Dr. Mustafa İRGÜN

Jüri Üyeleri

: Doç. Dr. Taysir DUMANI
Doç. Dr. Feri YAPICI

İmza

[Handwritten signatures of Prof. Dr. Mustafa İRGÜN, Doç. Dr. Taysir DUMANI, and Doç. Dr. Feri YAPICI]

Sıpti Önder'in : İktisatın Öğretiminin Değerlendirilmesi

. başlıklı tezi .../.../... tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,Anabilim / Anasanat dalında, Yüksek Lisans/Doktora / Sanatta Yeterlik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H. Hüseyin BAKIRLI

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında bir çok kişinin katkısı olmuştur. Afyon Millî Eğitim Müdürlüğü, anketlere katılan değerli meslekdaşlarım ve çok değerli **öğrenci** arkadaşlarım...

Uşak Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarından Sayın Yrd.Doç.Dr. Şenay YAPICI ve Öğr. Grv. Ali ÖZDAŞ hocalarıma teşekkür borçluyum. Ayrıca tezin yazımında yardımcı olan Öğr. Gör. Ertuğrul Ergün'e de teşekkür ederim.

Özellikle, bana çalışmamın başından sonuna kadar, en değerli zamanlarından da feda ederek yardımlarını esirgemeyen, maddî ve manevî yönden desteğini aldığım tez danışmanı Hocam **Prof.Dr. Mustafa ERGÜN**'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Şubat 2000

Suphi ÖZSÜER

ÖZGEÇMİŞ

Suphi ÖZSÜER
Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 1997 Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim
Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Lise : 1977 Siverek Lisesi Edebiyat Bölümü mezunu

İş/İstihdam

1979 Sınıf Öğretmenliği, Gaziantep, Afyon

Alınan Burs ve Ödül

1998 Kademe İlerlemesi
1996 MEB Aylıkla Ödüllendirme
1996 Valilik Takdirnamesi
1992 Kaymakamlık Takdirnamesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : 01 Ocak 1959
Cinsiyet : Erkek
Yabancı dil : İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xiv
 I. GİRİŞ	 1
Derse Katılma Nedir?	1
II. PROBLEM DURUMU	7
A. Problem	
1. Eğitim Tarihinde Öğrencinin Derse Katılma Örnekleri	7
2. Yeni Eğitim Düzeninde Derse Katılmayı Gerekli Kılan Faktörler	8
3. Öğrencinin Derse Katılmasının Sağlayacağı Faydalar	12
4. Derse Katılımı Sağlamada Öğretmenin Görevleri veya Yapabilecekleri	12
5. İlköğretim Okullarında Oturma Düzeni Örnekleri	18
B. Bu Konuda Daha Önce Yapılmış Çalışmalar	22
C. Araştırma Problemi	28
D. Amaç	30
E. Önem	30
F. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	30
G. Hipotezler	32
H. Sayıtlılar	33
I. Sınırlılıklar	33
J. Tanımlar	33

III.YÖNTEM	35
A) Araştırma Modeli	35
B) Evren ve Örneklem	35
C) Veriler ve Toplanması	37
D) Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	38
IV.BULGULAR VEYORUM	40
A) Kişisel Bilgilerle İlgili Bulgular	40
1. Öğretmenlerle İlgili Kişisel Bulgular	40
2. Öğrencilerle İlgili Kişisel Bulgular	42
B) Öğretmen Görüşleri	45
C) Öğrenci Görüşleri	63
D) Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin Karşılaştırılması	91
V.SONUÇ VE ÖNERİLER	93
A) Sonuç	93
B) Öneriler	96
EKLER	97
Ek 1 (Öğretmen Anketi)	97
Ek 2 (Öğrenci Anketi)	103
Ek 3 (Millî Eğitim İzin Yazısı)	108
Ek 4 (Valilik Onay Yazısı)	109
KAYNAKÇA	110

TABLolar

Tablolar	SAYFA
Tablo 1 Araştırma Evrenindeki Okullar	36
Tablo 2 Branş	40
Tablo 3 Kıdem	40
Tablo 4 Mezun Oldukları Okul	41
Tablo 5 Medeni Durum	41
Tablo 6 Çocuk Durumu	42
Tablo 7 Öğrencilerin Sınıfları	42
Tablo 8 Öğrencilerin Cinsiyetleri	43
Tablo 9 Öğrencilerin Yaşları	43
Tablo 10 Meslekler	44
Tablo 11 Kardeş Sayısı	44
Tablo 12 Öğrencilerin En Etkin Katıldıkları Ders	45
Tablo 13 Öğretmene Göre, Öğrencilerin En Çok Katıldıkları Ders	46
Tablo 14 Öğrencilerin En Etkin Oldukları Ders Saati	46
Tablo 15 Sınıf ve Branş Öğretmenlerine Göre, Öğrencilerin En Etkin Katıldıkları Ders Saati	47
Tablo 16 Öğretmenlerin Kıdemlerine göre, Öğrencilerin En Etkin Katıldıkları Ders Saati	47
Tablo 17 Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okula Göre, Öğrencilerin En Etkin Katıldıkları Ders Saati	48
Tablo 18 Öğrenci Yaşlarının Katılmaya Etkisi	48
Tablo 19 Öğretmenlere Göre, Öğrencilerin Yaşlarının Derse Katılmaya Etkisi	49
Tablo 20 Günlerin Katılmaya Etkisi	49
Tablo 21 Dershanedeki Oturma Düzeninin Katılıma Etkisi	50
Tablo 22 Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okul ve Sınıftaki Oturma Düzeni ve Fizikî Ortamın Değiştirilmesinin Derse Katılıma Etkisi	51

Tablo 23	Öğrenci Cinsiyetlerinin Katılıma Etkisi	51
Tablo 24	Yöntemin Katılmaya Etkisi	52
Tablo 25	Sosyo-Ekonomik Durumun Katılmaya Etkisi	52
Tablo 26	Başarı-Katılma İlişkisi	53
Tablo 27	Öğretmenlerin Verdiği Ödül ve Cezanın Derse Katılmaya Etkisi	54
Tablo 28	Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin Öğrencileri Derse Katmak İçin Kullandıkları Ödül ve Cezalar	54
Tablo 29	Öğretmenlerin; Öğrencilerin Derse Aktif Katılmalarına İzin Verdikleri Konular	55
Tablo 30	Öğrenci Konuşma Süresi	56
Tablo 31	Öğretmenlerin Programı Yetiştirememe Endişesi ve Öğrencilerin Derse Katılımı	56
Tablo 32	Sınıf ve Branş Öğretmenlerine Göre, Müfredatı Yetiştirememe Endişesi ile Öğrencilere Söz Hakkı Vermeme	57
Tablo 33	Öğrenci Derse Ne zaman Katılmalı	57
Tablo 34	Öğretmenin Öğrencileri Katılmaya Özendirmesi	58
Tablo 35	Faaliyetlerde Öğrenci Görüşlerinin Alınıp-Alınmadığı	59
Tablo 36	Çoğunluk Kararına Uyma	59
Tablo 37	Öğrencilerin Fikirlerini Söyleyebilme Fırsatı	60
Tablo 38	Öğretmenlerin Öğrencilere Az Bildiği ya da Bilmedikleri Konuda Fikirlerini Söyleyebilme Fırsatı Vermeleri	61
Tablo 39	Öğrencilerin Sorulan Soruya Yanlış Cevap Vermeleri	61
Tablo 40	Sorulan Soruya Yanlış Cevap veren veya ters Fikirler Savunan Öğrenci Fikirlerini Dikkate Alma	62
Tablo 41	Derse Katılmayan Öğrencileri Keşfetme	63
Tablo 42	Öğrencilerin Söz Almaktan Hoşlandıkları Ders	64

Tablo 43 Öğrencilerin Sınıfları ve Derse Katılmayı Tercih Ettikleri Ders Saati	64
Tablo 44 Öğrencilerin Yaşları ve Derse Katılmayı Tercih Ettikleri Ders Saatleri	65
Tablo 45 Öğrencilerin Tercih Ettikleri Konular	66
Tablo 46 Öğrencilerin Sınıfları ve Katılmayı Tercih Ettikleri Ders Konuları	66
Tablo 47 Öğrencilerin Tercih Ettiği Ders Saati	67
Tablo 48 Öğrencilerin Sınıfları ve Derse En Çok Katılmak İstedikleri Ders Saatleri	68
Tablo 49 Öğrencilerin Tercih Ettiği Gün	68
Tablo 50 Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Derse Katılmak İstedikleri Gün	69
Tablo 51 Öğrencilerin Oturma Düzeni	70
Tablo 52 Öğrencilerin Sınıfları ve Derse Katılmak İstedikleri Oturma Düzeni	70
Tablo 53 Öğrencilerin Derse Katılma Tarzı	71
Tablo 54 Öğrencilerin Sınıfları ve Derse Katılma Biçimleri	72
Tablo 55 Öğrencilerin İstedikleri Ödüller	73
Tablo 56 Öğrencilerin derse Sık Katılmama Nedenleri	74
Tablo 57 Öğrencilerin Sınıfları ve Derse Çok Sık Katılmama Nedenleri	75
Tablo 58 Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Derse Çok Sık Katılmama Nedenleri	75
Tablo 59 Öğrencilerin Yaşları ve Derse Çok Sık Katılmama Nedenleri	76
Tablo 60 Sınıf İçi Etkinlikler	77
Tablo 61 Öğrencilerin Düşüncelerini Öğretmenlerine Açıklaması	78
Tablo 62 Öğrencilerin Sınıfları ve Düşüncelerini Öğretmenlerine Açıklayabilmeleri	79

Tablo 63 Öğrencilerin Yaşları ve Düşüncelerini Öğretmenlerine Açıklayabilmeleri	80
Tablo 64 Öğrencilerin Cinsiyetleri ve Düşüncelerini Öğretmenlerine Açıklayabilmeleri	80
Tablo 65 Öğrencilerin Faaliyetlere Katılmadaki Rolü	81
Tablo 66 Öğrencilerin Sınıfları ve Okul İçi Aktivitelere Kendi İstekleri ile Katılmaları	82
Tablo 67 Öğrencilerin Sınıftaki Oturma Düzenlerin- deki Rolü	82
Tablo 68 Öğrencilerin Sınıfları ve Okul İçi Aktivitelere Kendi İstekleri ile Katılmaları	83
Tablo 69 Öğrencilerin Görüşlerini Açıklayabilmeleri	84
Tablo 70 Gruplanmış Okullar ve Bu Okul Öğrencilerinin Bilmedikleri veya Az Bildikleri Konularda Görüş- lerini Açıklayabilmeleri	85
Tablo 71 Öğrencilerin Sınıfları ve Bilmedikleri veya Az Bildikleri Konularda Görüşlerini Açıklayabilmeleri	85
Tablo 72 Öğrencilerin Arkadaşlarının Konuşmalarını Dinlemeleri	86
Tablo 73 Öğrencilerin Konu Seçimindeki Fonksiyonları	87
Tablo 74 Öğrenciler Oylamalarda Etki Altında Kalıyorlar mı?	87
Tablo 75 Öğrencilerin Derse Katılma Nedenleri	88
Tablo 76 Öğrencilerin Soruyu Cevaplayamadığında Takındıkları Tavrılar	89
Tablo 77 Öğrencilerin Derse Katılmada Öğretmen- lerden Beklentileri	90
Tablo 78 Öğrencilerin Katılmak İstedikleri Ders	91

ŞEKİLLER

	<u>sayfa</u>
Şekil 1 Tek Grup Oturma Düzeni	19
Şekil 2 Bireysel Sınıf Düzeni Örneği	20
Şekil 3 Çok Grup Düzeni Örneği	21
Şekil 4 İlköğretim Üst Sınıfları İçin Sınıf Düzeni Örneği	21
Şekil 5 Öğrenci Yapısına Göre Oturma Düzeni	22

I. GİRİŞ

Derse katılma nedir?

Dünyada artık klasik hale gelmiş eğitim tanımlarında “Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla değişiklik meydana getirmek” olarak ifade edilmektedir¹. Bu çağdaş tanım, öğrencinin eğitim işine bizzat kendi yaşantılarıyla girmesini öngörmektedir. Öte yandan “öğrenmenin bireysel olması” da eğitim psikolojisinin ortaya koyduğu evrensel bir gerçektir². Her ne kadar eğitim sınıflar içinde grup olarak yapılsa da, sınıf içindeki öğrencilerin öğrenmeleri tek tek ve bireysel özelliklerine göre olmaktadır. Bu iki yaklaşım, eğitim-öğretim faaliyetlerine öğrencilerin aktif olarak katılmalarını zorunlu kılmaktadır.

Öte yandan, eğitim sosyolojisi ve iletişim alanındaki bilimsel bulgular da, başta dil olmak üzere birçok öğrenme durumlarının aslında sosyal bir interaksiyon içinde olduğu, dolayısıyla öğretmenin tek yanlı bilgi veya tutum aktarmasının hem öğrenmenin, hem kişiliğin hem de demokratik ortama aydın insan yetiştirmesi gereken eğitimin ruhuna aykırı olduğunu ortaya çıkarmaktadır³.

¹ Selahattin ERTÜRK, *Eğitimde Program Geliştirme* (Yelkentepe Yayınları, Ankara, 1984) s.46.

² Münire ERDEN, Yasemin AKMAN, *Eğitim Psikolojisi* (Arkadaş Yayınevi, 1997, Ankara) s.31.

³ Mustafa ERGÜN, *Eğitim Sosyolojisine Giriş* (Ocak yay., 1994, Ankara) s. 171-191.

Albert Einstein, “İnsanın tekliği –hayvanlar dünyasında insanın en üstün oluşu- sadece onun fikirleri düşünmesinde değil; daha ziyade düşündüğünü düşünen ve düşüncelerini diğer insanların kafasına kelimelerle aktarabilen bir varlık olmasındadır” demektedir⁴. Fikirler ancak düşünen beyinlerde büyür ve gelişir. Bu nedenle doğru bilgi ve düşünceleri gençlerin kafasına doğru olarak yerleştirip, orada kendisinin, toplumun ve genel olarak insanlığın yararına büyümesini sağlamak gerekir. İnsanlar kendi başlarına değerlendirci, eleştirici ve akıl yürütmeci düşünmeden ziyade karşılıklı konuşma ve ilişkiler içinde “reaktif” düşünürler.

Bizim toplumumuz belki zaman içinde tek başına düşünen, önemli düşünceler ortaya çıkaran “büyük düşünürler” yetiştirmiş olabilir, ama toplum olarak sorunlarımızı karşılıklı konuşup tartışarak çözümlemediğimiz, her zaman bizi kurtaracak büyük adamlar aradığımız da bir gerçektir. İnsanlara karşılıklı konuşma, tartışma, işleri bir “işbirliği” içinde yapma genellikle öğretilmemektedir. Bunlar, büyük ölçüde okul kademelerinde verilen eğitimin içinde kazandırılması gereken davranış ve tutumlardır. Oysa okul kademelerinin, ilkokulun ilk sınıflarında civil civil olan, elleri bayrak tutar gibi yere inmeyen, konuşma ve bağırıışmalarından ders yapılamayan öğrencileri ilerleyen sınıflarda susturdukları, eğitime sadece pasif dinleyici olarak katılan insanlar haline getirdikleri görülmektedir. Çünkü lise ve üniversite döneminde gençler sınıfta sorulan sorulara veya tartışılan konulara bilgili oldukları halde katılmamakta, âdeta hayata ve topluma küsmüş bir duruma gelmektedirler. Bu şekilde yetişen gençlerden ilerde sağlıklı bir toplum

⁴ John S. CAPUTO, *Interpersonal Communication: Competence through critical thinking*. (Allyn and Bacon United States 1998). s.5.

oluşturulamayacağı, demokratik bir yaşamın ortaya çıkmayacağı çok gizli şeyler değildir.

Derse katılma, öğrencilerin, sınıf ortamında ya da sınıf dışındaki aktivitelerde öğretmen ve diğer arkadaşlarıyla işbirliği içerisinde bulunmasıdır. Bir öğrencinin dersi aktif olarak dinlemesi, anlamadığında soru sorması, kendisinin daha farklı ve güzel düşüncesi olduğunda onu açıklamak için söz istemesi, sınıfa yöneltilen genel sorulara gönüllü olarak cevap vermesi, ders içindeki grup çalışmalarına katılması, dersane dışında ortaya çıkan birçok eğitim faaliyetlerinde aktif rol oynaması gibi hususlardır. Ama öğretimde esas amaçlanan, etkin öğrenci katılımının “öğretim ortamı”nda sağlanmasıdır.

Katılma, doğrudan gözlenebilecek şekilde açık olabilir. Örneğin; öğrenci soru sorarak, açıklama yaparak, örnek vererek derse “açık olarak” katılabildiği gibi; doğrudan gözlenemeyecek şekilde gizli olarak da derse katılabilir. Örneğin; öğrenci ders sırasında açıkça cevap vermeyebilir, açıklama yapmayabilir, ancak dikkatli bir şekilde dinleyerek (etkin dinleme) veya not tutarak derse zihinsel yönden aktif katılabilir. Bu tür öğrencilerin derse açık katılan öğrenci kadar, hatta bazen daha etkili bir şekilde öğrendiği görülebilir. Bu durumda, öğrencinin açık ya da gizli katılmasından çok, her iki tür katılımda da öğrencinin davranışını değiştirecek düzeyde etkileşimde bulunması ve bu etkileşimi sürdürmesi önemlidir. Bu şekildeki derse katılmada da öğretmen büyük bir haz duyar ve kendisinin doğru olarak anlaşıldığından emin olur.

Hatta “sözsüz iletişim”in gücünün çok büyük olduğunu savunan iletişimciler de vardır. Sınıfta öğrencilerle kurulan göz teması, öğrenciye gözle veya jest ve mimiklerle

gönderilen mesajlar, bir öğrencinin başını okşama, ona dokunma vs. sınıfta çok mükemmel bir öğrenme atmosferinin oluşmasını sağlar. Öğrenciyle göz temasının kurulması, beklentilerin gizli ve çok hızlı anlatımını sağlayan bir eylemdir⁵.

Eğitim- öğretim etkinliklerinde öğrencinin yaş ve gelişim düzeyi düştükçe derse etkin katılımın daha fazla olduğu görülmektedir.

Katılma, hem öğretme durumunun hazırlanması hem de öğrenci-“öğretme durumu” etkileşimi sırasında, tüm öğrencileri etkin katılıma özendirecek ve onların etkin katılmalarına yardımcı olacak önlemleri içermektedir.⁶

Öğretim hizmetlerinde kalitenin artırılması düşünülüyorsa, eğitimcilerin katılma üzerinde titizlikle durmaları gereklidir. Çünkü, katılma öğretim hizmeti niteliğinin en iyi göstergesi olarak ifade edilmektedir. Önemli olan, bir derse öğrencilerin tamamına yakınına açık ya da “gizli” olarak dahil etmektir.

Öğrenmede öğrenciler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmaya veya en aza indirmeye çalışan Bloom’un “tam öğrenme” (mastery learning) modelinde, birbirine bağımlı görünen önemli üç temel nokta şunlardır:

1. Bireye kazandırılması amaçlanan istendik davranışların öğrenilebilmesi için gerekli ön koşul öğrenmelerin önceden kazanılmış olması;

2. Öğrencinin öğrenme sürecine etkin bir biçimde katılma derecesi;

⁵ Hüseyin BAŞAR, *Sınıf Yönetimi* (Pegem yay. Ankara 1996) s.68.

⁶ Durmuş Ali ÖZÇELİK, *Eğitim Programları ve Öğretim Genel Öğretim Yöntemi* (ÖSYM Yayınları, Ankara, 1992) s.121.

3. Uygulamadaki görünümü ile öğretimin, öğrencinin ihtiyaçlarına uygun olması.⁷

Demek ki, öğrencilerin öğrenmesini etkileyen üç önemli etkenden birisi, “öğrencinin kendini öğrenmeye vermesi ve öğrenme sürecine katılma derecesi”dir. Katılım, öğrencinin kendisine sağlanan öğretim durumunun öğeleriyle etkileşmesi ve öğrenme çabası içine girmesi demektir.⁸

Öğrenme yaşantı ürünü ve nispeten kalıcı izli davranış değişmesidir. Öğrenmenin olabilmesi için kişinin yaşantı geçirmesi gerekir. Yaşantı kişinin hem fiziksel hem de zihinsel etkileşimde bulunması ve sonunda bireyde anlamlı bir içeriğin kalmasını gerektirir.

Sonuçta kişide öğrenmenin meydana gelebilmesi, yani yeni davranışların oluşabilmesi için fiziksel ve zihinsel etkinlikte bulunması, öğretim sürecine aktif olarak katılması gerekir. Katılım öğrencinin kendisine sağlanan ipuçları ile doğrudan gözlenebilir yani etkin olarak ya da örtük (doğrudan gözlenemeyen) şekilde olabilir.⁹

Öğrenme sürecine aktif katılım sağlanmasıyla, öğrencilerin yarısı, katılımın sağlanmadığı durumlarda aynı öğrencilerin % 16'sının ulaşabileceği öğrenme düzeyine ulaşabilmektedir. Bilişsel giriş davranışlarının tamamlandığı gruplarda aktif katılım sağlandığında ise öğrencilerin yarısı,

⁷ Benjamin BLOOM, (Çeviren: Durmuş Ali ÖZÇELİK), *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme* (MEB Basımevi, İstanbul,1995) s.10

⁸ Nurten DEMİR, *İlkokul 4. Ve 5. Sınıf Türkçe Öğretiminde Pekiştirme, Katılım ve Dönüt-Düzeltilme Değişkenlerinin Bir Arada Kullanılmasının Öğrencilerin Erişimine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara,1994) s.15.

⁹ NurtenDEMİR, a.g.e., s.16

başka durumlarda bu öğrencilerin % 7'sinin ulaşabileceği öğrenme düzeyine ulaşabilmektedir.¹⁰

¹⁰ Durmuş Ali ÖZÇELİK, *Student Involvement in the Learning Process* Yayınlanmamış Doktora Tezi (The University of Chicago, Chicago, 1974) s. 112.

II. PROBLEM DURUMU

A. Problem

1. Eğitim tarihinde öğrencinin derse katılma örnekleri

Antik Yunan'dan beri, öğretim işinde öğrenciler aktif soru ve cevaplarıyla öğretime katılmaktadırlar. Hatta o zaman, bu katılımı artırmak ve geliştirmek için Gramer, Retorik (güzel konuşma, hitabet) ve Diyalektik (hızlı düşünme ve cevap verme) dersleri temel dersler olarak okutulmuştur. Bu üç ders Orta Çağ ve daha sonraki dönemlerde, Batı ülkelerinin ders programlarının yedi temel dersi "yedi hür sanat" arasında yer almıştır. Başlangıçta Türk-İslâm medreselerinde bu dersler Bediî, Beyan ve Meanî adları altında yer almakla beraber daha sonra ortadan kalkmıştır.

Gerek Orta Çağdaki çıraklık sisteminde gerekse sanayi devriminden sonra oluşan yeni eğitim sistemlerinde öğrencinin eğitim ve öğrenme işine doğrudan katıldığı gözlenmiştir. Dünyanın her tarafında eğitim sistemleri öğrencinin aktif katılımına ve kendi deney ve deneyimleri vasıtasıyla öğrenmesine çok önem vermektedir. Okullarda atölyeler, laboratuvarlar, stajlar gibi faaliyet ve yerlerde öğrencinin öğretime katılımı giderek artmaktadır

Çağdaş eğitim akımlarının hepsi, öğrencinin okulda ve derste daha aktif olması ve öğrenme işine doğrudan katılmasını öngörmektedir. Gerek "çocuktan hareket" denen ve çocuğu eğitimin merkezine koyan akımlarda, gerekse "iş eğitimi" akımlarında çocuk eğitimin merkezdeki hareketli unsurudur¹. Artık sadece öğretmen tarafından pasif olarak

¹ Kemal AYTAÇ, *Çağdaş Eğitim Akımları (Yabancı Ülkelerde)*. (Ankara Üni. DTCF yay. Ankara, 1976) s. 23-53.

etkilenmeyi bekleyen öğrenci değil, kendisi araştırıp bularak, devamlı soru sorarak, tartışmalara katılıp kendisi faaliyet göstererek öğrenen öğrenci tercih edilmektedir. Aktif okul, çocuğun dışardan öğretmen tarafından şekillenmesini değil, - öğretmenin de yardımıyla- içerden kendi kendisini şekillendirmesini istemektedir². Çocukları, hayvan yetiştirir gibi, sadece büyüklerin isteklerini yerine getirmeye şartlandırarak bilinçsiz olarak yetiştirmemelidir. İnsanın doğrudan kendi katılımı ve aktivitesi ile öğrendiği şeyler daha açık ve daha sağlam olur. Okul ve öğretmen çocuğun öğrenmesi ve kendi kendini geliştirmesi için uygun ortamı sağlamalı ve yardımı yapmalıdırlar. Çünkü bütün eğitim teşkilatının, okulların, öğretmenlerin görevi veya ana hedefi, öğrencilerin öğrenmesidir. Öğretmen, sadece dersini anlatıp çıkararak görevini yaptığını düşünmemelidir. Onun görevi belli saatler içinde sınıfta bulunup bir takım konuları anlatmaktan ziyade, bazı konuları öğrencilere tam olarak öğretmektir. Bunun en kolay yolu da, öğrencilerin aktif hale getirilmesidir.

2. Yeni eğitim düzeninde derse katılmayı gerekli kılan faktörler

Demokratik toplum düzenleri de, demokratik yapılanma ve faaliyetlere katılmanın daha okulda başlaması gerektiğini vurgulamaktadır. İleride demokratik topluma sorunsuz katılabilmesi için, öğrenci merkezli eğitim, aktif metot, tartışma teknikleri gibi bir çok yolla öğrencilerin çok değişik şekillerde derse katılması istenmektedir. Bunun en esaslı yolu da, okullarda demokratik sınıf ortamlarının oluşturulmasıdır. Sınıflarda bu ortamın sağlıklı oluşturulabilmesi için de, daha

² Adolphe FERRIÉRE, *Faal Mektep Usulü* (çev. Baha) (İkdam yay. İstanbul, 1929) s.14-15.

öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında bu yapılmalı ve öğretmenler bu usule alıştırmalıdır.

Demokratik sınıflar bir yandan demokratik tutum ve davranışları geliştirirken, diğer taraftan öğrenci başarısını olumlu yönde etkilemektedir³.

Kemal Açıkgöz, demokrasi uygulamasının daha sınıfta başlaması gerektiği kanaatindedir. Burada hem öğrencilerin farklı özelliklerine dikkat edilmeli ve saygı gösterilmeli, hem de bu özelliklerin olumlu yönde geliştirilmesine çalışılmalıdır. Sınıf içinde demokratik uygulamaların ana biçimlerinden başta geleni de, öğrencilerin derse katılmasıdır⁴.

Öğretmenler, öğrencilere demokratik davranma konusunda kendi tutum ve davranışlarıyla olduğu kadar, derslerde uyguladığı yöntemlerle de etkili olabilirler. Öğretmenin kullandığı yöntemler, genelde öğretmen merkezli ve ezbere dayalı yöntemler ise öğrencilerin düşünme yeteneklerini geliştirmeleri beklenemez. Öğretmen, bilimsel düşünceyi temel alan, birlikte çalışmaya imkân sağlayan, tartışma ve eleştirilere açık davranışlarla eğitim-öğretim ortamına katkıda bulundukça öğrencilerinin de demokratik davranışlar sergilemesine yol açacak ve derse etkin katılmalarına ön ayak olacaktır.

“Öğretmenin tartışmasız olarak sunduğu doğrularla ve niceliğin önem taşıdığı, eğitim programlarıyla yoruma, tartışmaya, diyaloga açık olmayan bir eğitimle öğrenciler hür ve bilimsel düşünme gücü kazanamayacaklardır. Okudukları,

³ Esed YAĞCI, *Sınıf içi demokratik öğretimin öğrenci erişisi ve akademik benlik kavramına etkisi*, Hacettepe Üni. Doktora tezi 1997; özeti: (Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 13,1997) s.171-179.

⁴ Kemal AÇIKGÖZ, “Demokrasi ve Eğitimde Demokrasi” (Abece 1986) s.22

gördükleri, yaşadıkları olay ve bilgiler arasında bağlantılar kurmasını öğrenemeyen, soru sormasını, eleştirmeyi bilmeyen, eleştirel düşünceyle yetiştirilmeyen öğrenciyi bağınazlıktan, dogmatik düşünceden korumak da zor olacaktır.”⁵

Etkin katılan öğrencileri yetiştirecek olanlar, bu işi bilen öğretmenlerdir. Bu iş, sınıfta otoriter davranan ve öğrenciye değer vermeyen ve bu role uygun düşen ezberletme, düz anlatımı ve not aldırma gibi öğretim yöntemlerini kullanmakla olmaz.

Öğretme durumlarında öğretmenin başlıca görevi, *hedef davranışlara ve o davranışın kazandırılacağı öğrenciye çevreyi hazırlama-düzenleme-ayarlama ve böylece öğrenci ile çevresi arasında gerekli etkileşimi sağlamadır.*⁶

Teorik bazı bilgileri ezberleterek demokrasiyi öğretmek mümkün değildir. Demokrasi, demokratik bir ortamda, demokratik kuralların uygulamaya geçirilmesiyle öğrenilebilir. Öğrenciler bizzat demokratik uygulamaları yaşamalıdır ki, bunu okul hayatlarında ve ileride uygulayabilsinler.

“Eğer eğitimin her kademesindeki öğretmenler, öğrencilerine karşı hoşgörülü, haklarına saygılı, kişiliklere saygılı, tarafsız, tartışmaya açık, yol gösterici, yardımcı, tutarlı demokratik davranışlar içine girebilirlerse, bu kuşkusuz yıllar boyunca ve sayfalar uzunluğunca verilebilecek demokrasi derslerinden çok daha etkili olacaktır.”⁷

⁵ Şara SAYIN, “Çağdaş Eğitimde Amaç ve Yöntem”, *Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim*, (Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını, İstanbul, 1990) s. 37.

⁶ Savaş BÜYÜKKARAGÖZ, *Program Geliştirme “Kaynak Metinler”* (Genişletilmiş 2. Baskı, Öz Eğitim Yayınları, Konya, 1997) s. 49.

⁷ Müfit GÖMLEKSİZ, “*Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Davranışlarının Değerlendirilmesi*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1988) s. 17.

Öğretmen sınıfta, sadece kendisinin aktif konuşma ve eylemini, buna karşılık öğrencilerin pasif dinlemelerini veya not tutmalarını öngören taktir (düz anlatım) metoduunu değil, soru-cevap, tartişma, problem çözüme, drama, gezi-gözlem yaptıırma gibi modern yöntemleri kullanmalıdır⁸. Bu yöntemlerin hepsi, değişik biçim ve ölçülerde öğrencinin derse katılımını gerektirmektedir. Ayrıca modern eğitim içinde ağırlığı giderek artan bireysel veya grupla çalışma tekniklerinde de öğrencinin araştırma ve öğrenme işine doğrudan ve etkin olarak girmesi gerekmektedir.

Modern eğitim ortamları artık sıralar ve tahtadan meydana gelen kuru sınıflar değil, atölyeler, laboratuvarlar, spor salonları, müzik dershaneleri, bilgisayar destekli eğitim ortamları gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu eğitim ortamlarında öğrencilerin sessiz bir robot gibi derisi izlemeleri mümkün değildir. Buradaki uygulamalı eğitime öğrencilerin doğrudan ve aktif olarak katılmaları gerekmektedir.

Öğretmen, yeni eğitim düzeninde sadece öğrencilere bir takım kuru ve donmuş bilgileri aktaran bir eğitim unsuru değil, onların bireysel farklılıklarını da göz önüne alan ve onlarda tam öğrenmeyi sağlayan bir destek elemanı gibi çalışmak zorunda kalmaktadır.

Okuldaki öğrenci ailesinden ayrılmıştır ve okulun verdiği hürriyet ve iletişim imkânlarıyla farklı bir kişilik geliştirmektedir. Öğretmenin bu şartlarda öğrencilere sağlıklı bir rehberlik yapılması gerekiyor. Öğrenci gelecek hayatına, geniş dünya ile ilişkiye geçmek istiyor. Öğrenci başkalarıyla grup içinde konuşmayı, fikrini grup önünde savunmayı, başkalarıyla karşılıklı ilişkiyi biraz da okulda öğrenir ve

⁸ Mustafa ERGÜN, Ali ÖZDAŞ. *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (İstanbul 1997) s.50-86

öğretmen de buna yardımcı olmalıdır.

3. Öğrencinin derse katılmasının sağlayacağı faydalar

Bütün eğitim uzmanları “yaparak öğrenme” tavsiye ediyor. Bu öğrenmeyi sağlamlaştırdığı gibi, problem çözme de öğretiyor. Problem çözme pasif dinlemekle olmuyor, aktif katılım gerektiriyor. En iyi öğrenme yaparak, açıklayarak, sorgulayarak ve katılarak olan öğrenmedir⁹.

İnsanlar sadece öğretmenden öğrenmezler, birbirlerinin konuşmalarından ve anlatımlarından daha iyi öğrenir.

Öğrencilere sadece teorik olarak bilgiler değil, bu bilgilerin hayatta nasıl kullanılacağı da öğretilmelidir. Yeni eğitim öğrencilere bilgi ezberletme değil, bilgilere ulaşma ve kendi kendine öğrenmeyi öğretme peşindedir. Kendi kendine birşeyler öğrenme, öğrenciye büyük bir zevk verir.

4. Derse katılımı sağlamada öğretmenin görevleri veya yapabilecekleri

Davranış değiştirme işinin hangi etkinlikler yoluyla ve nasıl gerçekleştirileceği sorusu bizi doğrudan doğruya öğrenme işine ve onu sağlamak için düzenlenen öğretme sürecine götürür. Öğrenme yaşantı ürünü ve kalıcı izli bir davranış değişmesidir. Öğretme ise hedeflerle belirlenen davranışların öğrenciye kazandırılması için öğrenme yaşantısı oluşturma süreci olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Bu süreçte, öğrenmenin gerçekleşebilmesi ve öğrencinin derse katılımının

⁹ <http://www.parentech.org/Resources/ResourcesforParents-Tech&Education2.html>

¹⁰ Nurettin FİDAN, *Okulda Öğrenme ve Öğretme* (Alkım Yayınevi, Ankara, 1996) s.12

artırılması için, öğretmen tarafından planlı ve kontrollü kılavuzlama faaliyetleri ve öğrencinin bu amaçla yapacağı faaliyetler yer alır.

Öğretmenler, sınıf içi iletişimi başlatmak ve sağlıklı sürdürmekle görevlidirler. Bunun için küçük grup tartışmaları üzerinde iyi bir eğitim almış olması gerekir.

Sınıf içi katılımda sözel davranış kadar sözel olmayan davranış da önemlidir. Öğretmen sınıfın her yanını ve sınıftaki araç-gereçleri yerinde ve doğru olarak kullanabilmeli; giyimi, sesi, göz hareketleri ve beden dilinin diğer unsurlarını olumlu bir şekilde kullanarak sınıfta öğrencilerin derse katılımını sağlamalı; çocuklara da beden dilini nasıl kullanacaklarını öğretmelidir.

Öğretmen sınıf içinde öğrencilerle yüz yüze ilişki kurar. Burada ilişki çok sağlıklı olmalı ki, öğrenciden doğru dönütler alabilsin, hem sınıfı hem de kendi yaptığı faaliyeti kontrol edebilsin. İletişimi tek yönlü olmaktan çıkarsın ve çift yönlü iletişim sağlasın.

Sınıfta her iki taraftan gelen sorular, sorulara verilen cevaplar, anlaşılamayan yerlerin tekrarı, yapılan ek açıklamalar, öğretmen ve öğrencilerin jest ve mimikleri vs. öğretmenin yüz yüze iletişimde sağlıklı olarak değerlendirmesi gereken dönütlerdir¹¹.

Öğretmen, sınıf içi iletişimin üç türü olan soru sorma, bir fikir ileri sürme ve tartışılan fikri geliştirme özelliklerini mükemmel şekilde yaşatmalı ve geliştirmelidir.

Toplu öğretimde etkili olan bir diğer model Skinner tarafından 1960'lı yıllarda geliştirilen, bireyselleştirilmiş bir öğrenme yöntemi olan "Programlı Öğretim"dir. Programlanmış

¹¹ Akif ERGİN, *Öğretim Teknolojisi. İletişim*. (Pegem yay. Ankara, 1995) s.207-208.

öğretimde öğrencinin derse etkin katılımı söz konusudur. Her ünitenin öğretilmesinden sonra öğrenciye sorular sorulur ve öğrencinin ne derece doğru öğrendiğine ilişkin bilgi anında kendisine ulaşmaktadır. Öğrenci verdiği cevabın sonucunu anında öğrenme imkanına sahiptir. Yapılan değerlendirmeler sonrasında yanlışını hemen düzeltmesine fırsat verilir. Yanıtın doğru olduğuna ilişkin verilen cevaplar olumlu pekiştireç görevi de görürler. Olumlu pekiştireç alan öğrencinin derse ve daha sonraki öğrenmelere de güdülenmesi sağlanır.¹²

Derse katılım, hiçbir zaman sınıf atmosferini veya sınıftaki kişilerin konsantrasyonunu bozacak şekilde kullanılmamalıdır. Öğrencileri derse katmak için onları sınıf önünde “bozacak”, onurlarını kıracak bir şekle getirmemelidir. Hiçbir öğrenciyi cevap vermeye zorlamamalı veya bile bile onlara cevaplandıramayacakları sorular sormamalıdır. Sınıfta öğretmene duyulan güven çok önemlidir ve bunu bozacak söz ve hareketlerden kaçınmalıdır.

Öğretmen, sınıf tartışmalarında kişiler arası çatışmalara izin vermemeli, eğer çıkarsa bunları kontrol etme ve azaltmanın yollarını aramalıdır. Sınıf içi iletişimde en önemli faktörlerden biri empatidir. Empati, sempati değildir. Başka kişileri anlamak, onların üzüntü ve neşelerini içinde hissetmektir¹³. Empatik anlayış olmadan doğru davranmak ve adil kararlar vermek mümkün değildir. Öğretmenin “Sizi anlıyorum” demesi yetmez; öğrencilerin özel durumları varsa onları gerçekten anlamaya çalışmaları gerekir. Bunun için de, öğretmenlerde zihinsel anlayış yanında bir de empatik anlayış geliştirmeye çalışılmalıdır.

¹² Nurettin FİDAN, *a.g.e.*, s.56-57

¹³ John F. Cragan, David W.Wright. *Communication in Small Group Discussions*. (3.baskı. West Publishing Company. United States of America 1998) s.179.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütün öğretmenlerin uymaları için çaba gösterdiği "İlkokul Programı"nda¹⁴, öğretmenlerden beklenen davranışları saymaktadır. Bunlar arasında, özellikle şu hususlara dikkat etmelidir:

1. Çocuklara dostça davranmalı ve onlarla teker teker ilgilenmelidir.
2. Sınıf içi çalışmaları öğrencilerle birlikte planlamalı, onların ilgi ve isteklerini göz önüne almalıdır.
3. Her çocuğun değişik ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini karşılayacak imkanlar hazırlamalıdır.
4. Küme çalışmalarını örgütlemeli ve küme raporlarının sınıfta tartışılmasını sağlamalıdır.
5. Konu seçiminde, araştırma ve yapmada öğrenci ilgi ve isteklerine yer vermelidir.
6. Problemleri saptama ve çözüme öğrencilerin bilgi ve geçmiş yaşantılarından faydalanmalıdır.
7. Sınıfta sadece belli çocuklar üzerinde durmamalı, her çocuğun derse aktif katılımını sağlamalıdır.

Ancak bunlar genellikle bir temenni olarak kalmakta, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitiminde bu hususlara özen gösterilmediği gibi, hizmet içinde öğretmenlerin bu hususlara özen gösterip göstermedikleri pek araştırılmamaktadır.

İyi öğretmen özelliklerini araştırmaya yönelik birçok çalışmada da, öğrencileriyle iyi diyalog kuran, onların sorunlarıyla ilgilenen ve onları çözmeye çalışan, öğretimi

¹⁴ Milli Eğitim Bakanlığı. *İlkokul Programı* (Ankara 1988) s.61

öğrenci ile birlikte götürmek isteyen öğretmen tipinin, öğrenciler tarafından en çok istenen öğretmen olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁵.

Derse katılım, öğrencilerin derse olan ilgi düzeyini gösterdiğinden öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından önemsenmektedir. Çünkü, derse katılım öğrencilerin derslerine çalıştıklarını ve verilen ödevleri yaptıklarının en önemli göstergesidir. Öğretmenlerin not vermedeki kıstaslarının da önemli bir bölümünü derse katılım oluşturmaktadır. Öğretmenler derse daha aktif olarak katılan öğrencilere daha iyi davranmakta ve notlarını yüksek tutmaktadırlar.

Derse aktif katılma sayesinde zaman çabuk geçecektir. Öğretmen ve öğrenciler için dersler daha uyarıcı olacaktır. Bazı öğrenciler fikir ve bilgileri tam olarak öğrenmek için tartışma ihtiyacı duyarlar. Öğrencilere eleştirci düşünme ve problem çözme becerileri konusunda yardımcı olacak en iyi yol, onları tartışma ortamına çekmektir.

İlköğretim okullarının genellikle 4. ve 5. sınıflarında uygulanan küme çalışmalarının (kubaşık öğrenme*-işbirliğine dayalı öğrenme) da araştırma, birlikte çalışma, aktif katılmaya katkısı oldukça fazladır. Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde sıkça kullanılan bu yöntemle öğrenciler derslere etkin olarak katılabilmektedirler. 1968 İlkokul programı ile küme çalışma yöntemi teşvik edilmiştir. Bu yöntemle:

- Çocuk ilgilendiği bir konuyu seçecek ve daha çok çalışmaya, araştırmaya yönelecektir,

¹⁵ Mustafa ERGÜN , Tayyip Duman, Sebahattin Arıbaş, R. Y.Kıncal. *"İdeal bir öğretim elemanının özellikleri"*. (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 3,1999) s.1-11

* *Kubaşık öğrenme*: Öğrencilerin sınıf ortamında küçük kümeler oluşturarak ortak bir amaç için belli bir konuda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları bir yaklaşımdır.

- Başkalarıyla birlikte çalışmaktan mutluluk duyacak ve kendine olan güveni artacaktır,
- Araştırmasını yaptığı konunun diğer derslerle (ifade ve beceri dersleri ile) bağlantısını kurabilecektir,
- Sorumluluk alma, tartışma, inceleme, araştırma, dinleme ve eleştirme yetenekleri gelişecektir,
- Bilgiler ezberletmek yerine sevdilerek öğretilcektir.

Özellikle okul öğrenmelerinde, öğrencinin öğrenme güdüsü çok önemlidir. Öğrenme güdüsü öğrencinin dikkatine ve çabasına komuta eder. Onun dikkatini öğrenilecek davranışın işaretçilerine, davranışın öğrenilmesinde rolü olan öğretme-öğrenme durumunun öğelerine yöneltir. Onun bu işaretçileri anlamak ve öğretme-öğrenme durumunun öğeleriyle etkileşmek için çaba göstermesini sağlar. Öğrenme güdüsü, böyle çabaların, öğrenme oluncaya kadar sürmesinde de önemli bir etkidir. Kısaca, öğrenme güdüsü bireyi öğrenme amacıyla harekete geçiren güçtür ve bu güç özellikle okul öğrenmelerinde çok önemlidir.¹⁶

Öğrenciyi öğrenebilmesi için harekete geçirebilmek ve dikkatini öğrenme ortamına çekebilmek için motivasyon şarttır. Öğrenci iyi motive edildiğinde önce kendine güven duyacak, daha sonra eğer psikolojik problemleri yoksa derse etkin olarak katılacaktır. Bu sebeple öğrencinin kendine güvenini artırıcı tedbirlerin de alınması gereklidir. Özçelik bu konuda, *“öğrencilerin bir derse veya konuya karşı ilgi duymaları, bir derse veya konuya karşı olumlu tutum geliştirmeleri ve bu ilgi ve tutumlarını giderek tüm derslere, okula öğrenmeye ve bir öğrenci olarak kendi kişiliklerine genellemeleri sağlanmalıdır”* demektedir.¹⁷

¹⁶ ÖZÇELİK, a.g.e., s.107.

¹⁷ ÖZÇELİK, a.g.e., s.108.

Öğrenci katılımının sağlanabilmesi için öğretmen ve öğrenci niteliklerinin yanı sıra sınıfın fizikî durumunun da katkısı olduğu muhakkaktır. Çünkü, öğrenci ya da öğretmenin motivasyonunu bozan her şey katılmaya da etki edecektir. Bunu önleyebilmek için bazı tedbirlerin alınması gereklidir. Bu tedbirler konusunda şunları söylemek mümkündür:

- dersane ve diğer kullanım alanlarının temizliği,
- ısınma ve ışık kaynaklarının kullanılabilir ve istenen nitelikte olması,
- öğrenci sayısına uygun dersane sağlanması,
- öğretme-öğrenme ortamına uygun araç gereç sağlanması,
- öğrenci ilgilerine yönelik tutum belirlenmesi,
- dışardan gelen gürültü vb. bozucu etkileri giderici tedbirler alınması,
- öğrencilere dersane dışında diğer aktiviteler için de yer ve zaman ayrılması gereklidir.

5. İlköğretim Okullarında Oturma Düzeni Örnekleri:

Sınıftaki yerleşim için öğrencilerin görüşlerinin alınması onlara sorumluluk ve demokrasi bilinci aşılar, katılım davranışlarını geliştirir. Yerleşim düzeni, öğrencilerin etkileşimini farklılaştırarak, birey ve grup davranışını etkiler. Öğretmen en üst düzeydeki edimi ve en iyi davranışı elde edebilmek için, çeşitli oturma biçimlerini denemelidir.¹⁸

Sınıf yerleşim düzeni biçimleri dört grupta toplanabilir: Klasik düzen, bireysel düzen, tek grup düzeni, çok grup düzeni. *Klasik yerleşim düzeni*, öğrenci sıralarının sütun ve kolon şeklinde

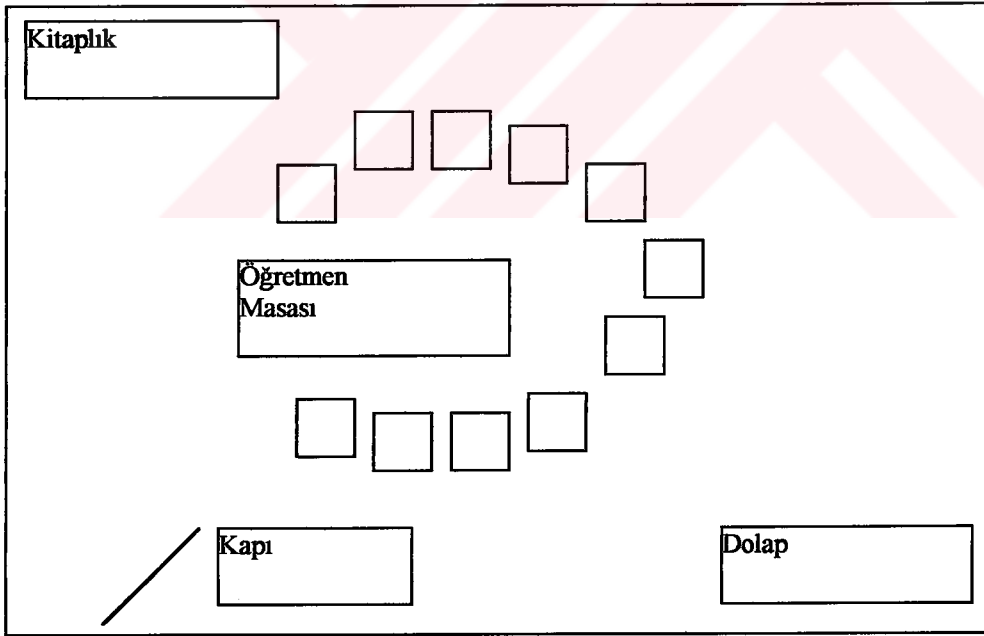
¹⁸ BAŞAR Hüseyin, *Sınıf Yönetimi*, Ankara:Pegem Yayınları, 1997, s.36

yerleştirildiği, öğrencilerin çoğunun birbirini göremediği, enselerini gördüğü yerleşim düzenidir. Bu düzen daha çok dinleme-not alma türü etkinlikler için uygundur. Dikkati öğretmene çeker, öğrenci katılımı ve iletişimini sınırlar.¹⁹

Öğrencilerin sınıfta oturma düzenleri de katılmaya etki eden bir başka faktördür. “*Tek grup düzeni*” (Şekil 1) olarak bilinen oturma düzeni katılmayı sağlama ve öğretmen-öğrenci iletişimi için en ideal olanıdır.

Tek grup düzeni, sınıfın tamamını bir grup olarak ele alır. Öğrencilerin tümüne söz alma, dinleme, konuşma, tartışma, vücut diliyle iletişim, herkesi her an görebilme fırsatı verir. Öğrenciler birbirinin ensesini değil yüzünü görür, ilgi dağılmaz, farklı eylemlere yönelenler hemen belli olur, gereksinimler çabuk fark edilir. Bu düzende, at nalı, köşeli U, çember modellerinden herhangi biri seçilebilir.²⁰

Şekil 1 Tek Grup Düzeni

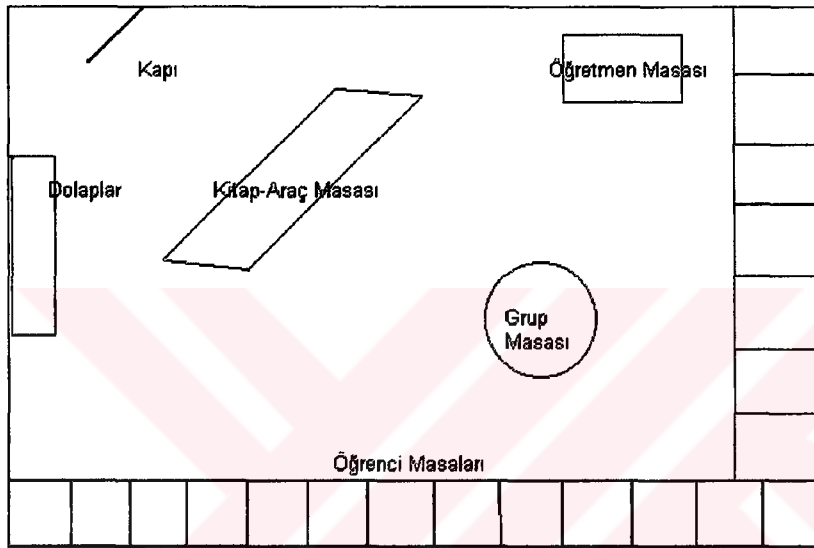
Bireysel yerleşim düzeni, derin düşünmeyi kolaylaştırır, her öğrencinin kendi düzeyinde, hızında çalışmasına, paket (modüler)

¹⁹ BAŞAR, a.g.e., s.36

²⁰ BAŞAR, a.g.e., s.41

öğretime olanak sağlar. Bu düzende öğrenci masaları ve oturma yerleri, öğrencilerin yüzleri duvara gelecek şekilde yerleştirilebilir. Öğrencileri masalarında birer kişi oturuyorsa, masalar birbirine çapraz gelecek şekilde, çalışanların birbirinden rahatsız olmayacağı şekilde konulabilir.²¹ Şekil 2'de Bireysel sınıf düzeni örneği verilmiştir.

Şekil 2. Bireysel Sınıf Düzeni Örneği

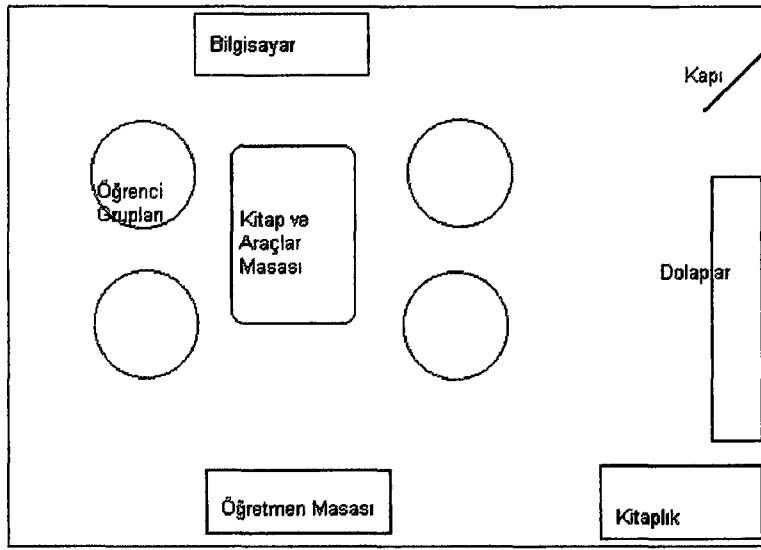

Çok gruplu yerleşim düzeninde, öğrencinin, dersin, konunun özelliklerine göre sınıfta değişik gruplar oluşturulur. Bu düzen öğrencilerin yardımlaşarak öğrenmesine, liderlik özelliklerini geliştirmesine, işbirliğini, katılmayı, yardımlaşmayı, tartışmayı, dinlemeyi becerebilmesine, yaparak ve yaşayarak eğitilmesine olanak tanır. Sorunların grupça çözülmesinin aracı olur. Özellikle öğrenilenlerin grupça örneklenmesi, pekiştirilmesi denetlenmesi için uygundur. Laboratuvar çalışmalarının bir dilimi bu yöntemle gerçekleştirilebilir.²² Bu tür bir grup düzeni örneği Şekil 3'te gösterilmektedir.

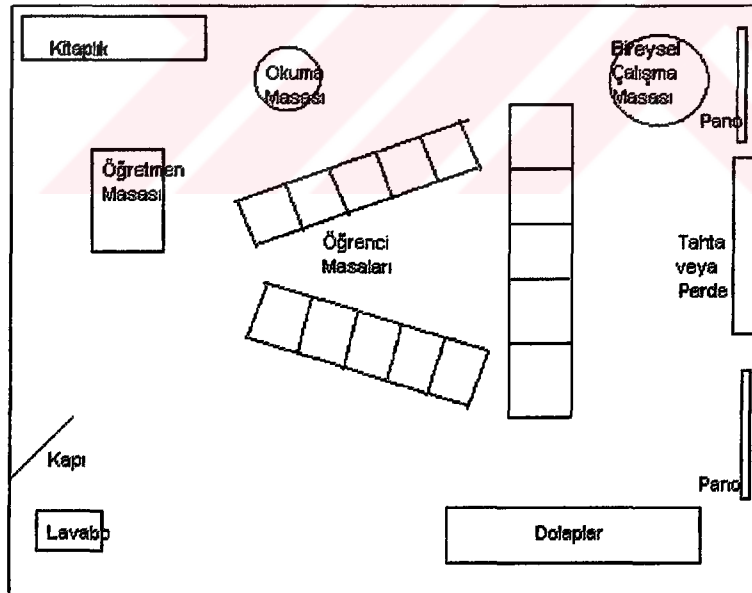
²¹ BAŞAR, a.g.e., s.39

²² BAŞAR Hüseyin, a.g.e., s.39

Şekil 3. Çok Grup Düzeni Örneği

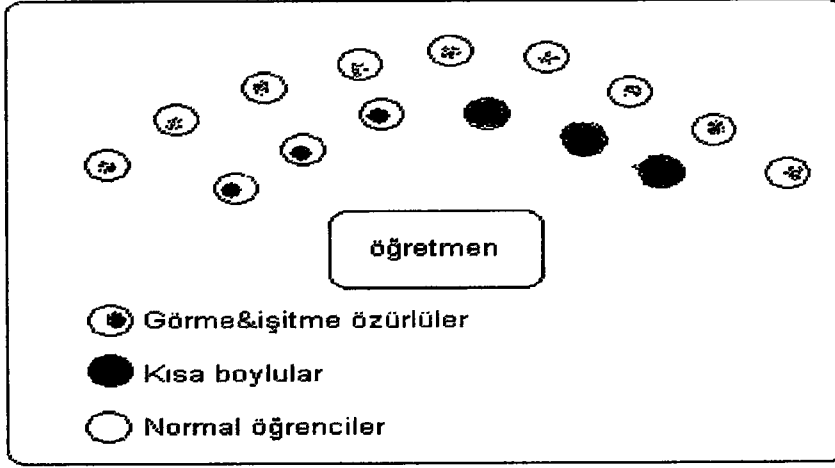

Şekil 4. İlköğretim Üst Sınıfları İçin Sınıf Düzeni Örneği

Bu tür bir oturma düzeninde problemlili öğrencilerin mümkün oldukça öğretmene yakın olmasında fayda vardır. İşitme ya da görme engeli olan öğrencilerle kısa boylu öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için Şekil 5'deki düzen önerilebilir.

Şekil 5. Öğrenci yapısına göre oturuş modeli

B. Bu konuda daha önce yapılmış çalışmalar

Tez konusu ile ilgili doğrudan yapılmış bir çalışma yoktur. Ancak tez konumuzu ilgilendiren bazı hususlarda yapılmış çalışmalar vardır. Bunları şu şekilde kısaca özetlemek mümkündür.

Durmuş Ali Özçelik'in, "Student Involvement in the Learning Process" adlı tezi, araştırma konumuza yakın çalışmalardan biridir²³. Özçelik, doktora tezi olarak hazırladığı bu çalışmasında, öğrencilerin derse aktif katılmaları ile öğrenci başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur²⁴. Öğrenme işi bizzat öğrencinin üzerinde olduğu için, sınıfta mümkün olduğu kadar onun faal kılınması gerekir.

Nurten Demir'in "İlkokul 4. Ve 5. Sınıf Türkçe Öğretiminde Pekiştirme, Katılım ve Dönüt-Düzeltilme

²³ Durmuş Ali ÖZÇELİK, *Student Involvement in the Learning Process*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (The University of Chicago, Chicago, 1974)

²⁴ ÖZÇELİK, a.g.e., s.17-61.

Değişkenlerinin Bir Arada Kullanılmasının Öğrencilerin Erişisine Etkisi” adlı yüksek lisans tezi²⁵, ilkokul öğrencilerinin eğitiminde pekiştirme, öğrenci katılımı ve dönüt düzeltme faaliyetleri kullanıldığında, bunun öğrencilerini kavrama düzeyindeki başarılarını arttırdığı gözlenmiştir.

Ömer Faruk Uysal’ın “Öğrenme Sürecine Etkin Öğrenci Katılımının Öğrenme Sonuçlarına Etkisi” adlı yüksek lisans tezinde, öğrencilerin öğrenme sürecine etkin olarak katılmalarının sağlandığı öğretim ortamlarındaki öğrencilerle geleneksel öğretim ortamında yer alan öğrencilerin başarı puanları karşılaştırılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri Teknik Öğretmen Kursu Eğitim Programında yapılan bu araştırma sonucuna göre, etkin öğrenci katılımının sağlandığı öğretim ortamındaki öğrenciler daha başarılı olmuşlardır²⁶. Dolayısıyla, öğrencinin derse aktif katılımı ile onun başarı düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.

M.Ali Kısakürek, “Sınıf Atmosferinin Öğrenci Başarısına Etkisi” adlı çalışmasında²⁷ şu sonuçlara varmıştır:

Öğrencilerin sınıfta tartışmalara katılarak, ek çalışmalar yaparak derse katılması başarıyı arttırmaktadır.

²⁵ Nurten DEMİR, *İlkokul 4. Ve 5. Sınıf Türkçe Öğretiminde Pekiştirme, Katılım ve Dönüt-Düzeltilme Değişkenlerinin Bir Arada Kullanılmasının Öğrencilerin Erişisine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Hacettepe Üniversitesi SBE, Ankara, 1994).

²⁶ Ömer Faruk UYSAL, *Öğrenme Sürecine Etkin Öğrenci Katılımının Öğrenme Sonuçlarına Etkisi*, (Hacettepe Üni. SBE Yüksek Lisans Tezi 1994).

²⁷ M. Ali KISAKÜREK, *Sınıf Atmosferinin Öğrenci Başarısına Etkisi- Eğitim Fakülteleri üzerine bir araştırma*. (Eğitim Bilimleri Fakültesi yay. Ankara, 1985).

Öğrencilerin sınıftaki arkadaşlarından hoşlanması, öğretmenlere sempati duyması, öğretmenlerin hoşgörülü olması, sınıfta öğrencinin kendini güven içinde hissetmesi öğrencilerin aktif katılımını sağlamaktadır.

Öğretim elemanlarının ders içinde bazı konularda öğrenci görüşlerini alması, onları derse katmaya teşvik etmesi, onları ödevler veya başka şekilde faaliyete sevk etmesi öğrenci başarısını arttırmaktadır.

Nuray Senemoğlu, "Bilişsel Giriş Davranışları ve Dönüt Düzeltmenin Erişie Etkisi" adlı doktora tezinde²⁸, bilişsel giriş davranışları tamamlanmış öğrencilerin tamamlanmayanlara göre, giriş davranışları tamamlandıktan sonra, buna ek olarak, dönüt-düzeltme tarzında sınıf katılımı sağlanan öğrencilerin her iki gruba göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Ayrıca bilişsel giriş davranışları tamamlanan ve dönüt-düzeltme sağlanan öğrencilerin, öğretim yılı boyunca öğrenme düzeyleri de yükselmektedir.

Perihan O. Yunt'un "Dönüt ve düzeltme etkinliklerinin okulda öğrenmeye etkisi" adlı doktora tezinde²⁹, dönüt verilen öğrencilerin verilmeyenlere, dönütten sonra bir de düzeltme verilen öğrencilerin de öncekilere göre daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Burada dönüt verme ve dönütleri düzelterek verme gibi sınıf içi faaliyetleri arttıran çabaların öğrenci başarısını olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Esed Yağcı'nın "Sınıf içi demokratik öğretimin öğrenci erişisi ve akademik benlik kavramına etkisi" adlı çalışması da çalıştığımız konuya yakın çalışmalardan birisidir³⁰. Esed Yağcı

²⁸ Nuray SENEMOĞLU, "Bilişsel Giriş Davranışları ve Dönüt Düzeltmenin Erişie Etkisi" (Hacettepe Üniversitesi SBE doktora tezi, 1987).

²⁹ Perihan O. YUNT, "Dönüt ve düzeltme etkinliklerinin okulda öğrenmeye etkisi" (Hacettepe Üni. Doktora tezi 1978).

bu araştırması sonucunda, sınıf içi demokratik ğretmen davranışlarını sıralıyor ki, bunlardan bazıları şoyledir:

1. Sınıf etkinliklerini planlamada öğrencilere eşit söz hakkı verme,

2. Öğrencilerin görüşlerini özgürce açıklamalarına fırsat verme,

3. Sınıfta herkesin birbirinin dşncesine saygı göstermesine caba harcama,

4. Öğrencilerin itirazda bulunabilmelerini sağlayacak ilişkiler kurma,

5. Sınıf kurallarıyla ilgili birçok konuda öğrencilerin görüşlerine başvurma,

6. Öğrencilerin haklarını savunabilmelerine olanak sağlama,

7. Öğrencilerin kendi fikirlerini oluşturabilmeleri için rehberlik yapma,

8. Sınıf içinde öğrencilerin kişiliğine yönelik söz söylemekten kaçınma,

9. Yanlış konuşmaları durumunda bile, öğrencilerin konuşmalarını sürdürmelerine imkan sağlama,

10. Öğrencilerin alışma ve dev konularını özgürce seçmelerini sağlama,

11. Tartışılan konularda öğrencilerin eleştirileri ve nerileri doğrultusunda bazı değişiklikler yapma,

12. Öğrencilerin olaylara çok yönlü bakabilmelerini sağlama.

³⁰ Esed YAğCI, "Sınıf içi demokratik öğretimin ğrenci erişisi ve akademik benlik kavramına etkisi", (Hacettepe ni. Doktora tezi 1997; zeti: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 13,1997) s. 171-179.

Yağcı'nın araştırmasında, yukarıda bazı özellikleri sayılan demokratik öğretimin uygulandığı sınıfta, bu ilkelerin dikkate alınmadığı kontrol sınıfına göre öğrenci başarısı daha yüksek çıkmıştır. Dolayısıyla yüksek düzeyde öğrenci katılımının sağlandığı demokratik sınıflarda, öğrenciler daha başarılı olmaktadır.

Müfit Gömleksiz, "Demokratik bir sınıf ortamı açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin davranışlarının değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezi³¹ öğretim elemanlarının demokrasi ilkeleri hakkında güzel fikirlere sahip oldukları, ancak bu ilkelerin sınıf içindeki uygulamaları konusunda –teoridekinden farklı- sonuçların ortaya çıktığını göstermiştir. Gömleksiz, doktora çalışmasında da "Kubaşık öğrenme yöntemi ile geleneksel yöntemin demokratik tutumlar ve öğrenci başarısına etkisi" konusunu araştırmıştır³².

Veysel Sönmez, 1990-1992 yılında Ankara'da geçeköndü, merkez ve özel ilkokullarda, ilkokul öğretmenlerinin sınıf içi etkinlikleri üzerine yaptığı araştırmada "öğrenci katılğınlğı" konusunu da gözlemeye çalışmıştır³³. Burada hemen tüm okullarda öğrencilerin çok azına söz verildiğı, öğrencilerin soru sormasına az olanak tanındığı, az tartışma açıldığı; genellikle yazdırma veya okutma eylemlerinin ağırlıkta olduğı bir eğitim yapıldığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla, gözlem yapılan

³¹ Müfit GÖMLEKSİZ, *Demokratik bir sınıf ortamı açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin davranışlarının değerlendirilmesi*. (Hacettepe Üni. SBE yüksek lisans tezi 1988).

³² Müfit GÖMLEKSİZ, *"Kubaşık öğrenme yöntemi ile geleneksel yöntemin demokratik tutumlar ve öğrenci başarısına etkisi"*, (Çukurova Üniv. SBE doktora tezi 1993).

³³ Veysel SÖNMEZ, *"İlkokul öğretmenlerinin sınıf içi etkinlikleri"*, (H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi 8,1992) s. 97-107.

okullarda, öğretmenlerin öğrencileri aktif olarak derse katamadıkları anlaşılmıştır.

G.Fusun Alacapınar'ın "Özel okul ve devlet okulu öğretmenlerinin sınıf içi etkinlikleri" adlı yüksek lisans tezi de bu alana yakın çalışmalardan biridir. Öğretmenlerin birçok yöntem ve tekniklerin yanı sıra, dönüt (feedback) ve düzeltme yoluyla da öğrencilerin derse katılımlarını sağlayabileceği üzerinde durmuştur. Öğrencilerin derse "katılginlığı", sınıfta hazırlanacak çevre koşulları ve öğrencilerin "hazırbulunuşluğu" belirlemektedir. Bir öğrencinin derse aktif olarak katılabilmesi için, yeni bilgiye rehber ya da start verebilecek nitelikteki ön bilgileri bilmesi şarttır. Çünkü, yeni öğrenilecek bilgiye temel olacak bilgilere sahip olmayan öğrenciler susmayı yeğleyeceklerdir. Bu da katılıma engel olmaktadır. İstenen davranışı kazanması için öğrencinin sağlanan ipuçlarıyla belli bir düzeyde açık ya da örtük olarak etkileşmesi ve bu çabayı davranışı kazanıncaya kadar devam ettirmesi gereklidir.³⁴ Öğretmenler, öğrencilerini ancak derse katılma faaliyetleri sonucunda daha yakından ve daha doğru olarak tanıyabilirler³⁵.

Yılmaz Arslantaş'ın "Sınıf yönetiminde öğretmen iletişim becerilerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri" adlı yüksek lisans tezi de bu konuya yakın araştırmalardan birisidir³⁶. Burada, sınıfta kurulması gereken çift yönlü iletişim üzerinde durulmakta, iyi öğretmeni, sınıftaki her dönütü

³⁴ BLOOM, a.g.e., s.9

³⁵ G.Fusun ALACAPINAR, "Özel okul ve devlet okulu öğretmenlerinin sınıf içi etkinlikleri", (Hacettepe Üni. yüksek lisans tezi 1994).

³⁶ Yılmaz ARSLANTAŞ, "Sınıf yönetiminde öğretmen iletişim becerilerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri" (Abant İzzet Baysal Üni. SBE yüksek lisans tezi 1998).

değerlendirmesi kanaatini belirtmektedir. Bu dönütler, öğretmen için çok değerli öğretim ipuçlarıdır.

Münevver Büyükyazı'nın "yüksek lisans tezinde³⁷ sınıf içindeki iletişim, öğrenci motivasyonu ve faaliyetleri arttıkça, dil öğretimindeki başarıların da arttığı vurgulanmaktadır.

C. Araştırma Problemi

Türk Eğitim sisteminde, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinde öğrencilerin genellikle sınıf içi tartışmalara katılmadıkları, anlamadıkları zaman öğretmene sormadıkları veya sorulan sorulara, bildikleri halde cevap vermedikleri gözlenmektedir.

Herhangi bir konu tartışılmadan önce öğrencilerin değişik kaynaklardan araştırma yapmadıkları, öğretmenlerin öğrencileri bu yönde teşvik etmedikleri; sadece kendi ders notları veya tavsiye ettiği ders kitabı ile sınırladıkları da gözlenmektedir.

Arada bir yapılan sınıf içi tartışmalarda da, genellikle konunun özü ile ilgili seviyeli, grup tartışma kurallarına uygun tartışmanın yapılamadığı, ya düzeysiz ve konu ile ilgisi olmayan konularla dersin boşa geçirildiği ya da kişisel sataşma ve hakaretlere varan, dolayısıyla sınıftaki eğitsel atmosferi bozan durumlar ortaya çıktığı görülmektedir.

Bunun nedenleri üzerine yaptığımız kaynak araştırmalarında ve sınıf gözlemlerinde; öğretmenlerin sınıf yönetimi ve küçük grup tartışmaları konusunda son derece

³⁷ Münevver BÜYÜKYAZI, *The Relationship Among the Communicativeness of Classroom Activities, Student Motivation, Communication in the Classroom, and Achivement in Language Learning*. (Bilkent Üni. SBE yüksek lisans tezi 1995).

bilgisiz olmaları, tartışma tekniklerini bilmemeleri, eğitimleri sırasında özel bir etkili ve ikna edici konuşma dersi almamaları ve kendilerini bu yönde yetiştirmemeleri, kendilerinin gerek doğrudan gerekse grup içinde problem ve çatışma çözme konusunda yetiştirilmemiş olmaları ve dolayısıyla “sınıf” denen küçük grubu yönetmekten çekinmeleri ve tartışma ortamlarına hiç girmemeleri, dersi –öğrenci ile etkileşime girmeden- tek başlarına yapması sonucunu doğurmaktadır. Öğrenciler de dersi tek başına öğretmenin yapmasına alışmış (alıştırılmış), sınıf içi tartışma ve grup çalışmalarına katılmak için gerekli ve yeterli araştırma ve ön-hazırlıkları yapmamakta, sınıfta derse katılma ve tartışmanın fair play, iyi dinleyici olma, konuyu dağıtmama gibi etik kurallarına uymamaktadırlar. Aslında onlar bu konuda alışkanlık oluşturacak bir eğitim de görmemişlerdir.

Gözlemlerimiz sırasında, anaokullarında ve ilköğretim okullarının ilk yıllarında öğrencilerin gerek grup çalışmalarına gerekse öğretmenle yapılan sınıf içi konuşmalara aktif olarak katıldıkları, ancak öğretimin ilerleyen yıllarında çocuklardaki bu derse katılım arzu ve eyleminin süratli bir şekilde düştüğü fark edilmiştir. Öyle ki, lise ve üniversite çağına geldiğinde âdeta “susmayı öğrenmiş” veya “susturulmuş” bir gençlikle karşılaşmakta; sınıflarda ne soru soran, ne sorulan sorulara cevap veren, ciddi araştırma ve ödevler yapamayan, sağlıklı grup-içi ilişkiler kuramayan; toplumsal ve bireysel yetenekleri ve yaşantısı güçlü olmayan bir öğrenci grubu ortaya çıkmaktadır.

D. Amaç

Bu çalışmada, öğrencilerin derse katılmamasının temel nedenlerini ilköğretim okullarında araştırmaya çalışılacak.

Araştırmanın amacı, ilköğretim okulları öğretmenlerine ve bu okullardan seçilmiş öğrencilere bir anket uygulayarak, onların derse katılma biçim ve alışkanlıklarını, katılmayanların neden katılmadıklarını, öğretmenlerin bu hususta ne yaptıklarını ortaya çıkarmaktır.

E. Önem

Gelişmiş tüm demokratik ülkelerde eğitim öğretim sistemleri öğrencilerin derslerde etkin rol oynamaları üzerine kurulmuştur. Sistemler genelde öğrenci merkezli olup, öğrenci ihtiyaçları ön planda tutulur. Bu tür bir yaklaşım öğrencilerin derslerde bilip, düşündüklerini söylemelerini sağlar.

Araştırma, ülkemizde öğrencilerimizin bildiğini söyleyebilme cesaretini niçin gösteremediklerini ve öğretmenlerin bu konu üzerindeki etkilerini tespiti yönelik olduğundan önemlidir.

Ayrıca bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin derse etkin katılımına öğretmenlerin tutum ve davranışlarının etkisini gündeme getirerek yeni tartışmalara yol açması bakımından önemlidir.

F. Problem cümlesi ve alt problemler

İlköğretim okulları 5, 6, 7 ve 8. sınıfındaki öğrenciler ve ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler, bize, öğrencilerin nasıl derse katıldıkları, katılmayanların niçin katılmadıkları, hangi derslerde, hangi gün ve saatlerde, hangi oturma düzeninde derslere daha çok katıldıkları ve sınıftaki

demokratik ortamın nasıl olduğu gibi konularda sağlıklı ve doğru bilgiler vereceklerdir. Bu konudaki gözlem ve bilgiler öğrenci ve öğretmenlerin bazı kişisel özelliklerine göre değişmektedir. Bu çerçevede araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Öğretmenlerin sınıf veya branş öğretmeni olmaları, öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamalarını değiştirmekte midir?

2. Öğretmenlerin kıdemleri, öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamalarını değiştirmekte midir?

3. Öğretmenlerin mezun oldukları okul, öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamalarını değiştirmekte midir?

4. Öğretmenlerin medeni durumu (bekar, evli veya dul olmaları), öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamalarını değiştirmekte midir?

5. Öğretmenlerin kendi çocuklarının sayısı, öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamalarını değiştirmekte midir?

6. Öğrencilerin okudukları sınıf (5, 6, 7 veya 8. sınıf olmaları), onların derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimlerini değiştirmekte midir? Bu soruya verilen cevaplara bir iç kontrol şeklinde bakmak için, öğrencilerin yaşı da bir bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

7. Öğrencilerin cinsiyeti, onların derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimlerini değiştirmekte midir?

8. Öğrencilerin baba meslekleri, onların derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimlerini değiştirmekte midir?

9. Öğrencilerin kardeş sayıları, onların derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimlerini değiştirmekte midir?

G. Hipotezler

Yukarıdaki alt problemlere uygun olarak, bu tezde test etmeye çalıştığımız sıfır hipotezleri (H_0) de şunlar olmuştur.

1. Öğretmenlerin sınıf veya branş öğretmeni olmaları ile öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamaları arasında bir ilişki yoktur.

2. Öğretmenlerin kıdemleri ile öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamaları arasında bir ilişki yoktur.

3. Öğretmenlerin mezun oldukları okul ile öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamaları arasında bir ilişki yoktur.

4. Öğretmenlerin medeni durumu (bekar, evli veya dul olmaları) ile öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamaları arasında bir ilişki yoktur.

5. Öğretmenlerin kendi çocuklarının sayısı ile öğrencilerin derse katılımı hakkındaki görüş ve uygulamaları arasında bir ilişki yoktur.

6. Öğrencilerin okudukları sınıf (5, 6, 7 veya 8. sınıf olmaları) ile derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimleri arasında bir ilişki yoktur. Aynı şekilde öğrencilerin yaşı ile derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimleri arasında bir ilişki yoktur.

7. Öğrencilerin cinsiyeti ile derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimleri arasında bir ilişki yoktur.

8. Öğrencilerin baba meslekleri ile derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimleri arasında bir ilişki yoktur.

9. Öğrencilerin kardeş sayıları ile derse katılma hakkındaki görüş ve derse katılma biçimleri arasında bir ilişki yoktur.

H. Sayıtlılar

1. Öğretmen ve öğrencilerin anketlere verdikleri cevaplarda samimi oldukları varsayılmaktadır.

I. Sınırlılıklar

Araştırma Afyon İlinde 26 ilköğretim okulunda görev yapan 300 sınıf ve branş öğretmeni ile 12 ilköğretim okulunun değişik sınıflarından 381 öğrencinin anket sorularına 1999 yılında verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

J. Tanımlar

İlköğretim Okulu: 5 yıllık ilkokul ile 3 yıllık ortaokulu bir arada bulunduran 8 yıllık temel eğitim okulları.

Sınıf Öğretmeni: Alanı sınıf öğretmenliği olan ve ilköğretim okullarında 1-2-3-4-5. Sınıfları okutan öğretmenleri.

Branş Öğretmeni: Yalnızca bir ya da bir grup dersi okutan öğretmeni.

Davranış: 1. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları dolayısıyla geliştirdiği ve onu aynı durumdaki kimselere yaklaştıran hareketlerin tümüne verilen ad. 2. Bir kimse ya da bir olay karşısında alınan durum.³⁸

Demokratik Eğitim: 1. Amacı, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre saptanan eğitim. 2. Öğretim çalışmalarında öğretmen-öğrenci ilişkilerinde,

³⁸ Ferhan OĞUZKAN, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, (Ankara, 1993) s. 34.

eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya, hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitim.³⁹

Derse Katılma: Öğrencilerin, çalışma düzeninde ve diğer aktivitelerde öğretmenle işbirliği içerisinde bulunmaları.

Öğrenci Katılımı: Öğrencinin istendik davranışı kazanması için kendisine sağlanan ipuçları ile belli bir düzeyde açık ya da örtük şekilde etkileşmesi ve bu çabayı davranışı kazanıncaya kadar devam ettirmesi.

Tutum: 1. Bir kimsenin herhangi bir olay, eşya veya insan grubuna karşı olumlu ya da olumsuz davranış gösterme eğilimi. 2. Doğrudan doğruya gözlenemeyen ancak insanın davranışlarıyla ortaya çıkan eğilimler.⁴⁰

³⁹ OĞUZKAN, a.g.e.. s.32

⁴⁰ Fuat TURGUT, *Eğitimde Ölçme Değerlendirme Metodları* (7. Baskı, Ankara, 1990) s. 154.

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, Verilerin Çözümü ve Yorumlanması, Süre ve Olanaklar üzerinde durulmuştur.

A) Araştırma Modeli

Araştırma tarama modeli kullanılarak, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenden seçilen örnekleme anket uygulamak suretiyle yapılmıştır.

B) Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Afyon İlinde bulunan İlköğretim okullarındaki öğretmen ve öğrenciler oluşturmaktadır. Tablo 1, araştırma evrenine giren 3 grup okuldan tesadüfî örnekleme ile seçilen öğrenci sayılarını göstermektedir. Bu üç grup okulun seçiminde okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik imkânları göz önüne alınmıştır. Birinci grupta bulunan okullar gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının devam ettiği okulları, ikinci gruptaki okullar orta gelir düzeyine mensup ailelerin çocuklarının devam ettiği okulları ve üçüncü grup okullar da düşük gelir düzeyine mensup ailelerin çocuklarının devam ettiği okulları göstermektedir.

Tablo 1- Araştırma Evrenindeki Okullar

Okul Grubu	Okul Adı	5. Sınıf		6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf	
		K	E	K	E	K	E	K	E
1	Şemsettin Karahisari İÖO	5	4	3	3	3	4	4	5
1	Hoca Ahmet Yesevî İÖO	6	5	4	3	3	3	4	7
1	Atatürk İlköğretim O.	4	4	5	3	4	2	3	8
1	Oruçoğlu İlköğretim O.	3	2	3	3	3	3	4	3
2	Dumlupınar İlköğ. O.	6	6	4	3	2	4	3	5
2	Fatih İlköğretim O.	6	6	2	2	2	3	3	6
2	Namık Kemal İlköğ. O.	7	7	2	3	3	2	4	4
2	Kadınana İlköğ. O.	5	5	4	2	5	5	2	4
3	Yüzüncü Yıl İlköğ. O.	3	3	5	3	3	2	4	7
3	Saniye Sayıoğlu İ.Ö. O.	7	7	2	2	5	5	5	4
3	Salim Pancar İlköğ. O.	8	8	3	3	2	3	2	7
3	Ataköy İlköğretim Okulu	5	3	3	4	4	3	3	4
TOPLAM		65	61	38	34	39	39	41	64
GENEL TOPLAM		3 8 1							

Araştırma örnekleme, randomize (tesadüfî) örnekleme yoluyla Afyon İlindeki okullar arasından seçilen 12 ilköğretim okulu ve aynı yolla seçilen 381 öğrenciden oluşmuştur.

Verilerin toplanması amacıyla Afyon Valiliğinden Millî Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile yazılı izin (Ek 1) alınmıştır. Alınan bu izinle 12 İlköğretim okulunda anket uygulanmıştır. Örneklemeye alınan 12 ilköğretim okulundan güvenilir veri toplayabilmek için, sadece 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden 381 kişi araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmaya 26 değişik okulda görevli 300 öğretmen katılmıştır.

C) Veriler ve Toplanması

Araştırmada kullanılacak veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen anketlerden elde edilen veriler ile ilgili literatürün taranması sonucunda elde edilen veriler olmak üzere iki kaynaktan elde edilmiştir. Anket geliştirilmeden önce anketle ilgili kişilerin görüşlerine başvurulmuş ve anketle ilgili kaynaklar gözden geçirilmiştir. Anket taslağı ortaya çıkmadan önce Afyon'daki öğretmenlerden bazılarının fikirlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmacı kendi gözlemlediği öğretmen ve öğrenci davranışlarından da anket geliştirmede yararlanmıştır.

Her iki anketin de baş kısmında olgusal (cinsiyet, kıdem, yaş vb) sorular bulunmaktadır.

Öğretmenlere yönelik anket (Ek 2) üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde (6-19.sorular) çoktan seçmeli tercih soruları, ikinci bölümde beş dereceli¹ “*Likert tipi sıralamalı tutum ölçeği*”² nin kullanıldığı yargısal sorular (20-27.sorular) ve üçüncü bölümde de açık uçlu bir yorum sorusu (28.soru) bulunmaktadır.

Öğrencilere yönelik anket (Ek 3) iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde (4-8.sorular) çoktan seçmeli tercih soruları, ikinci bölümde beş dereceli Likert tipi sıralamalı

¹ TURGUT, a.g.e., s. 18.

² KARASAR, a.g.e, s. 127.

tutum ölçeğinin kullanıldığı yargısal sorular (9-19.sorular) bulunmaktadır.

Bu düzenlemelerden sonra anketler 33 öğretmen ve 30 öğrenciye verilerek cevaplamaları istenmiş, eklemeler ve düzeltmeler yapıldıktan sonra, eğitim bilimleri alanında araştırma yapan bazı uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Bu taslak anketin öğretmenlere ve öğrencilere uygulanan kısmının güvenirlik çalışması (reliability analysis) Cronbach Alpha modeline göre SPSS for Windows programı ile yapılmış ve öğretmen anketinde Alpha = ,1228, öğrenci anketinde ise Alpha = ,6823 bulunmuştur.

Bu çalışmalardan sonra taslak anket tez danışmanı tarafından tekrar tekrar incelenerek dil, ifade ve konu kapsamı yönünden son şekline getirilmiştir.

D) Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Veriler SPSS for WINDOWS 7.5 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Öğretmen ve öğrenci anketlerin her iteminin frekans ve yüzdeleri alınmış; daha sonra öğretmenlerde branş, kıdem, mezun olunan okul, medeni durum, çocuk sayısı değişkenleri ile öğrencilerde sınıf, cinsiyet, yaş, baba mesleği ve kardeş sayısı değişkenleri sabit tutularak tüm sorularla olan ilişkileri araştırılmıştır. Bu araştırmadaki istatistik hesaplar kay kare (chi-square X2) yöntemiyle yapılmıştır.

Çapraz tablolardaki değişkenler arasındaki ilişkiyi daha ince olarak test etme yöntemi kıkare (chi-square X2) testidir. Kıkare testi, nitelik olarak ölçülebilen (nominal) erkek-kız, geçti-kaldı, orta-uzun gibi verilerle; sayısal ölçülerin böyle

nitelikler altında gruplanmasından sonra uygulanabilir.³ Çalışmamızda kıkare testinin 0.05 düzeyinde Pearson anlamlılık değerine bakılmış; 0.05'den küçük olan değerler anlamlı görülerek yorumlanmıştır. Bazen Pearson anlamlılık değeri 0.05'in altında olmakla beraber, çapraz tablo gözlerindeki 5'ten küçük beklenen değer (expected f) oranı %20'yi geçme durumlarında kıkare test sonuçlarına güvenilemeyeceği belirtilmiş ve tablodaki yüzdeler değere göre yorum yapılmaya çalışılmıştır.

Değerlendirme her iteme verilen cevaplar içinde yapılmış, o soruda cevapsız anketler (missing values) değerlendirme dışı tutulmuştur.

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular incelenmiş, yorumlar yapılmıştır. Bulgular, öğretmenlere ait kişisel bilgiler, öğretmenlerin etkin katılımı ile ilgili görüşleri; öğrencilere ait kişisel bilgiler ve öğrencilerin etkin katılımı ile ilgili beş dereceli sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Elde edilen bulgular, (1) Kişisel bilgiler, (2) Öğretmenlerin etkin katılımı ile ilgili görüşleri ve (3) Öğrencilerin etkin katılımı ile ilgili görüşlerinin yorumlanması olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

³ Mustafa ERGÜN, a.g.e., s.85.

IV. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUM

A) Kişisel Bilgilerle İlgili Bulgular

Bu bölümde öğretmen ve öğrencilerden araştırmaya katılanların kişisel bilgileri hakkında elde edilen bulgular yer almaktadır.

1. Öğretmenlerle İlgili Kişisel Bulgular

a) Branş

Öğretmenlerin branşı **Tablo 2**'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Branşları

BRANŞINIZ	f	%
Sınıf Öğretmeni	231	77
Branş Öğretmeni	69	23
Toplam	300	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %77'si sınıf öğretmeni, %21'i branş öğretmenidir.

b) Kıdem

Öğretmenlerin kıdem durumu **Tablo 3**'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Kıdemi

MESLEKİ KIDEM	f	%
0-5 yıl	32	10,7
6-15 yıl	36	12,1
16-20 yıl	102	34,1
21 yıl ve üzeri	129	43,1
Toplam	300	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %43' 21 yıl ve daha çok meslekî kıdeme sahipken, %34'ü 16-20 yıl, %12'si 6-10 yıl ve %10,7'si de 0-5 yıllık kıdeme sahiptirler.

c) Mezun Oldukları Okul

Öğretmenlerin mezun oldukları okul **Tablo 4**'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Mezun Olunan Okul

MEZUN OLUNAN OKUL	f	%
Eğitim Fakültesi	54	18,2
Eğitim Enstitüsü	146	49,2
Öğretmen Okulu	29	9,8
Diğer	68	22,8
TOPLAM	300	100

Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin yarıya yakını %48,7'si Eğitim enstitüsü mezunu, %22,7'si diğer okullardan mezun, %18'i Eğitim Fakültesi mezunu ve % 9,7'si Öğretmen Okulu mezunudur.

d) Medenî Durum

Öğretmenlerin medenî durumu ile ilgili bulgular **Tablo 5**'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Medenî Durum

MEDENÎ DURUM	f	%
Evli	270	90
Bekar	24	8
Dul	6	2
TOPLAM	300	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu %90'ı evli olup, %8'i bekar ve % 2'si duldur.

e) Çocuk Durumu

Öğretmenlerin çocuklu olup olmadıkları ile ilgili elde edilen bulgular **Tablo 6**'da yer almaktadır.

Tablo 6. Öğretmenlerin Çocuk Durumu

ÇOCUK SAYISI	f	%
Çocuğum var	279	93
Çocuğum yok	21	7
TOPLAM	300	100

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun % 93'ünün çocuğu vardır. %7'sinin ise çocuğu yoktur.

2. Öğrencilerle İlgili Kişisel Bulgular

a) Sınıf

Örnek olarak alınan öğrencilerin ilköğretim Okullarında hangi sınıfta olduğu ile ilgili araştırma bulguları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin Sınıfları

SINIFINIZ	f	%
5	121	31,8
6	68	17,8
7	80	21
8	112	29,4
TOPLAM	381	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 31,8'i ilköğretim okulu 5. Sınıf, % 29,4' ü 8. Sınıf, % 21'i 7. Sınıf ve % 17,8'i de 6. Sınıftır.

b) Cinsiyet

Tablo 8 öğrencilerin cinsiyet dağılımını göstermektedir.

Tablo 8. Öğrencilerin Cinsiyeti

CİNSİYET	f	%
Kız	197	51,7
Erkek	184	48,3
TOPLAM	381	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 51,7'si kız ve % 48,3'ü erkektir.

c) Yaş

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları Tablo 9'da gösterilmiştir. Yaş büyük ölçüde sınıfla paralel bir durum göstermektedir. Bunun ayrı bir faktör olarak alınması, biraz da anketin içinde bir tutarlılık göstergesi olmasındandır. Normalde sınıf ile yaş değişkeni birbirine paralel ilişkiler göstermesi gerekir.

Tablo 9. Öğrencilerin Yaşları

YAŞLAR	f	%
10	3	0,8
11	71	19,1
12	68	18,2
13	76	20,4
14 ve üstü	155	41,6
TOPLAM	381	100

Öğrencilerden % 41,6'sı 14 yaşın üzerinde olup, 20,4'ü 13 yaşında, 19,1'i 11 yaşında, 18,2'si 12 yaşında ve 0,8'i de 10 yaşındadır.

d) Baba Mesleği

Öğrencilerin babalarının mensup oldukları meslekler Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Meslekler

BABA MESLEĞİ	f	%
Eğitimci	21	5,6
Memur	84	22,6
İşçi	97	26,1
Esnaf	61	16,4
Diğer(serbest meslek)	109	29,3
TOPLAM	381	100

Tabloya göre araştırmamıza katılan öğrencilerin babalarından %26,1'si işçi, %29,3'ü serbest meslek mensubu, %22,6'sı memur, % 16,4' esnaf, % 5,6'sı eğitimcidir.

e) Kardeş Sayısı

Öğrencilerin kardeş sayıları ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Kardeş Sayısı

KARDEŞ SAYISI	f	%
1	52	13,6
2	113	29,7
3	126	33,1
4	50	13,1
5 ve daha fazla	27	7,1
Yok	13	3,4
TOPLAM	381	100

B) Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevapların genel değerlendirmesi ve cevaplar üzerinde etkili olması muhtemel değişkenlerle ilişkileri şu şekildedir.

Öğretmenlere ilk önce, öğrencilerin hangi derse daha fazla katıldığını gözlemledikleri sorulmuştur.

Tablo 12. Öğrencilerin Katıldıkları En Etkin Ders

Dersin Adı	f	%
Türkçe	108	45,2
Matematik	88	36,8
Sosyal Bilgiler	22	9,2
Fen Bilgisi	21	8,8
TOPLAM	239	100

Cevap vermeyen 61

Bu soruya cevap verenlerin yarıya yakını (%45,2) Türkçe, %36,8'lik bir grup ise Matematik dersinde katılım gözlediklerini belirtmiştir. Aslında katılımın çokça beklendiği Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde yüzdelerin düşüklüğü dikkat çekicidir.

Öğretmenlerin kıdemi, mezun oldukları okul, medeni durumu ve çocuk sayıları ile bu iteme verdikleri cevaplar arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin sınıf ve branş öğretmeni olmaları ile öğrencilerin etkin katıldıkları ders gözlemi arasında **anlamlı** bir ilişki bulunmuştur (Tablo). Buna göre, sınıf öğretmenlerinin çoğu çocukları sadece Türkçe ve Matematik dersinde derse etkin olarak katarken, branş öğretmenleri bütün derslerde etkin bir katılım sağlamaktadırlar.

Tablo 13. Öğretmenlere göre, öğrencilerin en çok katıldıkları ders

	Türkçe		Sosyal Bilgiler		Fen Bilgisi		Matematik		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sınıf öğretmeni	96	47.3	14	6.9	14	6.9	79	38.9	203	100
Branş öğretmeni	12	33.3	8	22.2	7	19.4	9	25.0	36	100
Toplam	108	45.2	22	9.2	21	8.8	88	36.8	239	100

Pearson Kikare= 16.208 $p>0.05$ S=0,00056 DF=6

“Girdiğiniz derste, öğrencilerin hangi ders saatinde daha etkin katıldıklarını gözlemliyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar aşağıdaki şekilde tablolanmıştır.

Tablo 14. Öğrencilerin En Etkin Oldukları Ders Saati

Ders Saati	f	%
1. Ders	53	22,1
2. Ders	149	62,1
3. Ders	38	15,8
TOPLAM	240	100

Cevap vermeyen 60

Öğretmenlerin yarısından fazlası (%62,1) öğrencilerin ikinci derse daha etkin katıldıklarını, %22,1'i de birinci derse daha etkin katıldıklarını işaretlemişlerdir. Buna göre öğrencilerin derse en etkin olarak katıldıkları ders saati ikinci saatlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin sınıf ve branş öğretmeni olmaları, kıdemleri, öğretmenin mezun olduğu okul ve hatta medeni durumu arasında bir ilişki bulunmuştur. Buna göre 2. ders saatinde sınıf öğretmenleri derse daha etkin katılım tespit ederken, 3. ders saatinde –sınıf öğretmenlerine göre- branş öğretmenleri daha etkin katılım tespit etmişlerdir.

Tablo 15. Sınıf ve branş öğretmenlerine göre,
Öğrencilerin en etkin katıldıkları ders saati

	1.saat		2.saat		3.saat		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sınıf öğretmeni	38	20.8	121	66.1	24	13.1	183	100
Branş öğretmeni	15	26.3	28	49.1	14	24.6	57	100
Toplam	53	22.1	149	62.1	38	15.8	240	100

Pearson Kikare= 6.226 $p>0.05$ $S=0,044$ $DF=2$

Öğretmenlerin kıdemi arttıkça, daha sonraki saatlerde öğrencileri derse aktif olarak kattıkları eğilimi görülmektedir.

Tablo 16. Öğretmenlerin kıdemleri göre, öğrencilerin
en etkin katıldıkları ders saati

	1.saat		2.saat		3.saat		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0-5 yıl	4	15.4	15	57.7	7	26.9	26	100
6-15 yıl	10	30.2	18	54.5	5	15.2	33	100
16-20 yıl	22	27.2	54	66.7	5	6.2	81	100
21+ yıl	17	17.2	61	61.6	21	21.2	99	100
Toplam	53	22.2	148	61.9	38	15.9	239	100

Pearson Kikare= 12.786 $p>0.05$ $S=0,04656$ $DF=6$

Birbirleriyle mukayese edildiğinde, Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin daha ziyade 1. saat ve 3.saat ders katılımını sağladıkları, öğretmen okulu ve Eğitim Enstitüsü mezunlarının ise 1. saat katılımı daha çok tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 17. Öğretmenlerin mezun oldukları okula göre, öğrencilerin en etkin katıldıkları ders saati

	1.saat		2.saat		3.saat		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Eğitim Fakültesi	12	26.1	22	47.8	12	26.1	46	100
Eğitim Enstitüsü	29	24.8	78	66.7	10	8.5	117	100
Öğretmen Okulu	3	13.6	15	68.2	4	18.2	22	100
Diğer	8	15.1	33	62.3	12	22.6	53	100
Toplam	52	21.8	148	62.2	38	16.0	238	100

Pearson Kikare= 12.786 $p>0.05$ S=0,04656 DF=6

“Öğrencilerin yaşlarının katılmaya etkisi var mıdır?” sorusuna, verilen öğretmen cevapları Tablo 18’de sergilenmiştir.

Tablo 18. Öğrenci Yaşlarının Katılmaya Etkisi

Öğrencinin Yaş Durumu	f	%
Büyük öğrenciler katılıyor	59	21,6
Küçük öğrenciler katılıyor	58	21,2
Etkisi yoktur	156	57,1
TOPLAM	273	100

Cevap vermeyen 27

Bu soruya cevap veren öğretmenlerin yarısından fazlası (%57,1) yaşın derse katılmaya etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Aslında büyük veya küçük öğrencilerin derse daha çok katıldıklarını, dolayısıyla yaşın katılmaya etkili olduğunu belirtenlerin yüzdeleri de bir hayli fazladır.

Öğretmenlerin kıdemi, mezun oldukları okul, medeni durumu ve çocuk durumu ile bu iteme verdikleri cevaplar arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ancak öğretmenlerin branşı

ile öğrenci yaşının öğrencinin derse katılmasına etkisi konusundaki görüşleri arasında **anlamlı** bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, sınıf öğretmenleri branş öğretmenlerine göre yaşın daha etkisiz olduğu ve –etkili olduğunda da- büyük öğrencilerin daha çok derse katıldıkları görüşünü savunmaktadırlar.

Tablo 19. Öğretmenlere göre, öğrencilerin yaşlarının derse katılmaya etkisi

Branşlar	Etkisi yoktur		Büyük öğrenciler katılıyor		Küçük öğrenciler katılıyor		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sınıf öğretmeni	36	17.1	53	25.1	122	57.8	211	100
Branş öğretmeni	22	35.5	6	9.7	34	54.8	62	100
Toplam	58	21.2	59	21.6	156	57.1	273	100

Pearson Kikare= 13.016 $p>0.05$ S=0,001 DF=2

“Öğrencilerinizin haftanın hangi gününde derslere daha çok katıldıklarını gözlemliyorsunuz?” sorusuna verilen öğretmen cevapları Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20. Günlerin Katılmaya Etkisi

GÜNLER	f	%
Pazartesi	29	9,8
Salı	146	49,2
Çarşamba	54	18,2
Perşembe	68	22,9
TOPLAM	297	100

Cevap vermeyen 3

Öğretmenlerin yarıya yakını (%49,2) öğrencilerin daha çok Salı günü derse daha çok katıldıklarını belirtmişlerdir. Haftanın ilk ve son günü derse katılımın daha az olduğu görülmektedir. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 21’de dershanedeki oturma düzeni ve fizikî durumun öğrencilerin derse aktif katılmalarına etkisi konusunda öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 21. Dershanedeki Oturma Düzeninin Katılıma Etkisi

Oturma düzeninin katılmaya etkisi	f	%
Evet vardır	262	90,4
Hayır yoktur	31	9,6
TOPLAM	293	100

Cevap vermeyen 7

“Dershanedeki oturma düzeni ve fizikî durumun değiştirilmesinin, öğrencilerin derse daha aktif katılmalarını sağlayacağına inanıyor musunuz?” şeklindeki bir soruya, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (%90,4) “evet, vardır” diye cevap vermişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin mezun olduğu okullar arasında bir ilişki vardır. Dershanedeki oturma düzeni ve fizikî durumun değiştirilmesinin, öğrencilerin derse daha aktif katılmalarını sağlayacağına en fazla inanan öğretmen grubu Eğitim Enstitüsü mezunu öğretmenlerdir. Öğretmen Okulu ve Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenler, diğer gruplara göre, bunun fazla etkili olacağını düşünmemektedirler.

Tablo 22. Öğretmenlerin mezun oldukları okul ve sınıftaki oturma düzeni ve fiziki ortamın değiştirilmesinin derse katılıma etkisi

Mezun Olunan Okul	Evet		Hayır		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Eğitim Fakültesi	45	86.5	7	13.5			52	100
Eğitim Enstitüsü	134	93.1	8	5.6	2	1.4	144	100
Öğretmen Okulu	20	71.4	5	17.9	3	10.7	28	100
Diğer	54	81.8	6	9.1	6	9.1	66	100
Toplam	253	87.2	26	9.0	11	3.8	290	100

Pearson Kikare= 12.786 $p>0.05$ S=0,04656 DF=6

Tablo 23'de öğrenci cinsiyetlerinin katılıma etkisi konusunda öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 23. Öğrenci Cinsiyetlerinin Katılıma Etkisi

Cinsiyetin katılmaya etkisi	f	%
Erkek öğrenciler daha çok katılır	10	3,5
Kız öğrenciler daha çok katılır	110	38,7
Etkisi yoktur	164	57,7
TOPLAM	16	100

Cevap vermeyen 16

"Cinsiyetin derse katılma üzerine etkisi var mıdır?" sorusuna öğretmenlerin yarısından fazlası (%57,7) "yoktur" şeklinde cevap verirken, olduğunu belirten öğretmenlerin oranı da %42.2'dir. Bu öğretmenler de genellikle kızların daha çok derse katıldıklarını işaretlemişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki yoktur.

Tablo 24, derslerde kullanılan yöntem ve tekniklerin katılmaya etkisi konusunda öğretmen görüşlerini araştırmıştır.

Tablo 24. Yöntemin Katılmaya Etkisi

Derste kullanılan yöntem etkisi	f	%
Evet vardır	284	96,3
Hayır yoktur	11	3,7
TOPLAM	295	100

Cevap vermeyen 295

“Öğretmenin derste kullandığı yöntem ya da tekniğin katılmaya etkisi var mıdır?” sorusunu öğretmenlerin tamamına yakını (%96,3) “evet, vardır” tercihini işaretleyerek cevaplamışlardır. Buradan, öğrencilere derse katmanın büyük ölçüde öğretmenlerin derste kullandıkları yöntem ve tekniklere bağlı olduğu ve öğretmenlerin de bunu bildiği sonucu çıkmaktadır.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı tek seçenekte toplandığı için, bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki yoktur.

Tablo 25’de öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarının derse katılmaya etkisi görülüp görülmediği ile ilgili veriler vardır.

Tablo 25. Sosyo-Ekonomik Durumun Katılmaya Etkisi

Sosyo-ekonomik durumun katılmaya etkisi	f	%
Zengin aile çocukları daha çok katılıyorlar	96	37,1
Orta gelir düzeyindeki aile çocukları daha çok katılıyorlar	129	49,8
Fakir aile çocukları daha çok katılıyorlar	34	13,1
TOPLAM	259	100

Cevap vermeyen 41

Öğretmenler ailelerin sosyo-ekonomik yapısının çocuğun derse katılmasını etkilediği görüşünde oldukları; genellikle orta gelir düzeyindeki aile çocuklarının derse daha çok katıldıkları, zenginaile çocuklarının fakir aile çocuklarından daha çok derse katılımının gözlendiğini belirtmektedirler.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 26'da öğrencilerin derse aktif katılması ile başarıları arasında bir ilişkinin olup olmadığı konusunda öğretmen görüşleri verilmektedir.

Tablo 26. Başarı-Katılma İlişkisi

Öğrenci başarı durumu	f	%
Evet başarılı öğrenciler daha çok katılıyor	265	90,4
Hayır başarı ile derse katılma arasında bir ilişki yoktur	19	6,5
Evet başarısız öğrenciler daha çok katılıyor	9	3,1
TOPLAM	293	100

Cevap vermeyen 7

"Öğrencilerin derse aktif olarak katılmaları ile başarıları arasında bir ilişki görüyor musunuz? sorusuna öğretmenlerin tamamına yakını (%90,4) "Evet başarılı öğrenciler daha çok katılıyor " tercihini işaretleyerek cevap vermişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 27. Öğretmenlerin verdiği Ödül ve Cezanın derse katılmaya etkisi

Ödül ya da cezalar	f	%
Manevî ödül kullanıyor (aferin, pekiyi, not, artı vb)	164	61
Maddî-manevî ödül kullanıyor (kurdela, rozet vb.)	78	29
Maddî ödül kullanıyorum (şeker, çikolata vb.)	18	6,7
Manevî ceza kullanıyorum	8	3
Öğrenci derse katılmazsa dövüyorum	1	0,4
TOPLAM	269	100

Cevap vermeyen 31

“Öğrencileri derse katmak için ne tür ödül ya da cezalar kullanıyorsunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlası “aferin”, “pekiyi”, “not”, “+” gibi manevi ödüller kullandıklarını işaretlemişlerdir. Kurdela ve rozet gibi manevi ödül kullananlar ise %29'luk bir oran göstermektedirler. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun derse katılan öğrencileri maddi ve manevi ödüllerle destekledikleri görülmektedir. Kıdem, mezun olunan okul, medeni durum ve çocuk sahibi olma etkili değildir.

Tablo 28. Sınıf ve branş öğretmenlerinin öğrencileri derse katmak için kullandıkları ödül ve cezalar

	Maddi ödül		Manevi ödül		Maddi-manevi ödül		Manevi ceza		Dövme		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Sınıf öğret.	15	7.2	118	57.0	71	34.3	2	1.0	1	.5	207	100
Branş öğret.	3	4.8	46	74.2	7	11.3	6	9.7			62	100
Toplam	18	6.7	164	61.0	78	29.0	8	3.0	1	.4	269	100

Pearson Kikare= 23.910 $p>0.05$ S=0,000 DF=4

Öğretmenlerin branşları ile öğrencilere verdikleri ödül ya da cezalar arasında **anlamlı** bir ilişki vardır. Bu sonuca göre derse manevî ödül daha ziyade branş öğretmenleri tarafından kullanılırken, sınıf öğretmenleri ise daha ziyade maddî ödül kullanmayı tercih etmektedirler. Öte yandan eğitim sistemimizde sınıf öğretmenleri tarafından hem maddî hem de manevî ödülün branş öğretmenlerine göre daha çok kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 29. Öğretmenlerin öğrencileri derse aktif katılmaya izin verdikleri konular

İzin verilen konular	f	%
Derslerle ilgili konularda	154	53,7
Yaşadıkları olaylar hakkında	72	25,1
Günlük aktüel konularda	35	12,2
Diğer konular	26	9,1
TOPLAM	287	100

Cevap vermeyen 13

“Öğrencilerinizin hangi konularda derse daha çok katılmalarına izin veriyorsunuz?” itemine verilen cevaplardan elde edilen verilere göre, öğretmenlerin yarısından fazlası (%53,7) derslerle ilgili konularda katılıma izin verdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yaşadıkları olayları anlatarak derse katılmalarını ise %25,1’lik öğretmen grubu işaretlemiştir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 30. Öğrenci Konuşma Süresi

Öğrenci konuşma süresi	f	%
1-3 dakika	186	65
4-6 dakika	100	35
TOPLAM	286	100

Cevap vermeyen 14

“Öğrenci başına konuşma süresi olarak ne kadar zaman veriyorsunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlası (%65) 1-3 dakika tercihini işaretlerken, diğerleri 4-6 dakika tercihini işaretlemişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 31’de öğretmenlerin programı yetiştirememe endişelerinden dolayı öğrencilere söz hakkı verip vermedikleri araştırılmıştır.

Tablo 31. Öğretmenlerin programı yetiştirememe endişesi ve öğrencilerin derse katılımı

Program yetiştirememe endişesiyle öğrenciye söz vermediğiniz oluyor mu?	f	%
Hayır	181	62,2
Evet	110	37,8
TOPLAM	291	100

Cevap vermeyen 9

“Müfredat programının yetiştirememe endişesi ile öğrencilere söz vermediğiniz oluyor mu?” sorusuna öğretmenlerin % 62’2’si endişelenmediklerini söyleyerek cevap vermişlerdir. Ancak programı yetiştirememek endişesi ile öğrencilere söz vermeyen öğretmenlerin oranının da bir hayli yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Öğretmenlerin sınıf ve branş öğretmeni olmaları ile bu soruya verdikleri cevaplar arasında bir ilişki vardır. Sınıf öğretmenlere branş öğretmenlerine göre, müfredatı yetiştirememe endişesi ile çocuklara daha az söz vermekte veya vermemektedir.

Tablo 32. Sınıf ve branş öğretmenlerine göre, müfredatı yetiştirememe endişesi ile öğrencilere söz hakkı vermeme

	Evet		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Sınıf öğretmeni	93	41.7	130	58.3	223	100
Branş öğretmeni	17	25.0	51	75.0	68	100
Toplam	110	37.8	181	62.2	291	100

Pearson Kikare= 6.184 $p>0.05$ S=0,013 DF=1

Fisher Exact Test s=0.015

Tablo 33'de öğretmenlerin, öğrencilerin derse katılma zamanı konusundaki fikirleri görülmektedir.

Tablo 33. Öğrenci Derse Ne zaman Katılmalı

Öğrenci derse ne zaman katılmalı	f	%
Her zaman	197	69,1
Öğretmen konuyu anlattıktan sonra	36	12,6
Dersin başında	23	8,1
Öğretmen soru sorduğunda	16	5,6
Değerlendirme(dönüt) aşamasında	8	2,8
Diğer	5	1,8
TOPLAM	285	100

Cevap vermeyen 15

“Öğrenciler sizce derse ne zaman katılmalıdırlar?” sorusuna öğretmenlerin %69,1’i “her zaman” seçeneğini işaretleyerek cevap verirken, %12,6’sı “öğretmen konuyu anlattıktan sonra” seçeneğini işaretleyerek cevap vermişlerdir.

Öğretmenlerin branşı ile öğrencilerin derse katılma zamanları konusundaki fikirleri arasında anlamlıya yakın bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre sınıf öğretmenlerin branş öğretmenlerine göre çocukların her zaman derse katılmalarını teşvik ederken, branş öğretmenleri ise dersin anlatılmasından sonra derse katılmayı istemektedirler.

Tablo 34’de öğretmenlerin öğrencilerini sınıf içi ve dışı etkinliklere katılmaya özendirmeleri hususu araştırılmaktadır.

Tablo 34. Öğretmenin Öğrencileri Katılmaya Özendirmesi

Öğretmen sınıf içi ya da sınıf dışı etkinliklere öğrencileri katılmaya özendiriyor mu?	f	%
Her zaman	151	50,5
Çoğunlukla	111	37,1
Bazen	23	7,7
Çok az	14	4,7
TOPLAM	299	100

Cevap vermeyen 1

“Öğrencilerinizi sınıftaki etkinliklere ve diğer grup etkinliklerine katılmaya özendiriyor musunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarısı (%50,5) “her zaman” seçeneğini, %37,1’lik bir grubu ise “çoğunlukla” seçeneğini işaretleyerek cevap vermişlerdir. Buna göre öğretmenler sınıf içinde olsun sınıf dışında olsun öğrencilerini genellikle derse katılmaya özendirmektedirler. Bu soruya verilen cevaplarla

öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 35'de öğretmenlerin yapacakları faaliyetlerde öğrenci görüşlerine baş vurup vurmadıkları konusu araştırılmıştır.

Tablo 35. Faaliyetlerde Öğrenci Görüşlerinin Alınıp-Alınmadığı

Etkinliklerde öğrenci görüşleri alınıyor mu?	f	%
Her zaman	80	27,3
Çoğunlukla	110	37,5
Bazen	87	29,7
Çok az	16	5,5
TOPLAM	293	100

Cevap vermeyen 7

“Sınıftaki etkinliklerle ilgili konularda (amaç, hedef, kullanılacak yöntemler vb.) öğrencilerinizin görüşlerini alıyor musunuz?” sorusuna öğretmenlerin %37,5'i “çoğunlukla” diye cevap vermişlerdir. Gene önemli bir kısım öğretmen “her zaman” seçeneğini tercih etmiştir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kişisel özellikleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 36, öğretmenin sınıfta demokratik bir hava estirmesini araştırmaya yönelik bulgular içermektedir.

Tablo 36. Çoğunluk Kararlarına Uyma

Etkinliklerde çoğunluk kararlarına uyuyor musunuz?	f	%
Her zaman	97	33
Çoğunlukla	138	46,9
Bazen	57	19,4
Çok az	2	0,7
TOPLAM	298	100

Cevap vermeyen 6

“Sınıftaki bir etkinlik için öğrencilerin çoğunluk kararına uyuyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun her zaman veya çoğunlukla sınıf kararlarına uydukları tespit edilmiştir. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 37’de öğretmenlerin öğrencilerine her konuda serbestçe fikirlerini söyleyebilme fırsatı verip vermedikleri araştırılmıştır.

Tablo 37. Öğrencilerin Fikirlerini Söyleyebilme Fırsatı

Öğrenciye fikrini söyleyebilme fırsatı veriyor musunuz?	f	%
Her zaman	166	56,1
Çoğunlukla	108	36,5
Bazen	20	6,8
Çok az	4	0,7
TOPLAM	296	100

Cevap vermeyen 4

“Öğrencilerinize her konuda kendi fikirlerini rahatça söyleyebilmeleri için fırsat veriyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun (92.6) her zaman ve çoğunlukla bu hakkı verdikleri görülmektedir. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 38, öğrencilere az bildiği ya da hiç bilmedikleri konular hakkında öğretmenler tarafından fırsat verilip verilmediğini araştırmaktadır.

Tablo 38. Öğretmenlerin, öğrencilere az bildiği ya da bilmedikleri konuda fikirlerini söyleyebilme fırsatı vermeleri

Öğrenci bilmediği konularda da konuşabiliyor mu?	f	%
Her zaman	111	37,5
Çoğunlukla	124	41,9
Bazen	55	18,6
Çok az	6	2
TOPLAM	296	100

Cevap vermeyen 4

Elde edilen bulgulara göre, “Öğrencilerinizin az bildiği ya da hiç bilmediği konularda kendi görüşlerini söylemelerine fırsat veriyor musunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarıya yakını (%41,9) “çoğunlukla” seçeneğini tercih ederken, %37,5’i “her zaman” seçeneği tercih etmektedir. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 39, öğrencilere soru yöneltilmesi ve öğrencinin soruya yanlış cevap vermesi durumunda öğretmenlerin öğrenciyi susturma eğilimi gösterip-göstermedikleri hakkında öğretmen görüşlerini vermektedir.

Tablo 39. Öğrencilerin Sorulan Soruya Yanlış Cevap Vermeleri

Soruyu yanlış cevaplayan öğrencinin cevabı bitirmesini bekliyor musunuz?	f	%
Her zaman	134	45,1
Çoğunlukla	117	39,4
Bazen	36	12,1
Çok az	10	3,4
TOPLAM	297	100

Cevap vermeyen 3

Elde edilen bulgulara göre, “Öğrencinize bir soru yönelttiğinizde, soruya yanlış cevap vermesi durumunda,

konusmasının bitmesini bekliyor musunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarıya yakını (%45,1) “her zaman” seçeneğini tercih ederken, %39,4’i “çoğunlukla” seçeneğini tercih etmişlerdir. Buna göre, öğrencilerinin bir soruya yanlış cevap vermesi durumunda, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun genellikle öğrencinin sözünü kesmedikleri ve konuşmasını bitirmesini bekledikleri anlaşılmaktadır. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 40, sınıfta genel olarak savunulan fikre aykırı düşünceler ortaya atan veya kendisine sorulan soruya yanlış cevap vermesi durumunda, öğretmenlerin öğrenciyi susturma eğilimi gösterip göstermedikleri konusunda öğretmen görüşlerini sergilemektedir.

Tablo 40. Sorulan soruya yanlış cevap veren veya ters fikirler savunan öğrenci fikirlerini dikkate alma

Yanlış cevap veya fikirleri dikkate alıyor musunuz?	f	%
Her zaman	95	32,3
Çoğunlukla	139	47,3
Bazen	50	17
Çok az	10	3,4
TOPLAM	294	100

Cevap vermeyen 6

Elde edilen bulgulara göre, bu soruya cevap verenlerin yarıya yakını (%47,3) “çoğunlukla” bu tür fikirleri dikkate alıp dinlediklerini belirtirken, %32,3’ü bu işi “her zaman” yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sınıftaki küçük grupların da fikirlerini dikkate almaktadırlar. Bu soruya verilen cevapların bağımsız değişkenler ile ilişkisi yoktur.

Tablo 41, sınıfta kendini belli edemeyen öğrencilere karşı öğretmenlerin ne gibi tedbirler aldıklarını araştırmaktadır.

Tablo 41. Derse Katılmayan Öğrencileri Keşfetme

Kendini belli etmeyen öğrencilere nasıl davranıyorsunuz?	f	%
Ayrı bir zamanda bireysel ilgileniyorum	184	68,9
Ailesine bildiriyorum	58	21,7
Rehberlik Araştırma Mer. bildiriyorum	14	5,2
Onlarla hiç ilgilenmiyorum	11	4,1
TOPLAM	267	100

Cevap vermeyen 33

“Derslerde soru sormayan, katıldığını tam olarak keşfetmediğiniz öğrencilerinize nasıl bir uygulama yapıyorsunuz?” sorusuna cevap veren öğretmenlerin yarısından çoğu (%68,9) ayrı bir zamanda onlarla bireysel olarak ilgilendiklerini, %21,7’si de öğrencinin ailesine bildirdiklerini belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenler, sınıflarında derse katılamayan öğrencileri etkin hale getirebilmek için, onlarla bireysel olarak ders dışı zamanlarda da ilgilenmektedir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğretmenlerin kıdemi arasında bir ilişki tespit edilmiş; ancak Kaykare testi uygulanamamıştır. Ancak genç öğretmenler öğrencilerle ayrı bir zamanda bireysel olarak ilgilenirken, kıdemli öğretmenler daha ziyade ailelerine bildirme seçeneğini işletmişlerdir.

C) Öğrenci Görüşleri

Tablo 42, öğrencilerin hangi derste söz alıp konuşmaktan hoşlandıklarını araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 42. Öğrencilerin Söz Almaktan Hoşlandıkları Ders

Hangi derste daha çok söz almak istiyorsunuz?	f	%
Türkçe	141	44,2
Matematik	60	18,8
Sosyal bilgiler	42	13,2
Fen bilgisi	40	12,5
Diğer	36	11,3
TOPLAM	319	100

Cevap vermeyen 62

"Hangi ders yapılırken söz alıp konuşmaktan daha çok hoşlanıyorsunuz?" sorusuna cevap veren öğrencilerin yarıya yakını (%44,2) Türkçe seçeneğini tercih ederken, %18,8'i Matematik seçeneği tercih etmektedir. Buna göre öğrencilerin yarıya yakını Türkçe dersinde derse katılmaktan hoşlanırken, ikinci tercihlerinin matematik dersi olduğu görülmektedir.

Tablo 43. Öğrencilerin sınıfları ve derse katılmayı tercih ettikleri ders saatleri

	Sosyal Bil.		Türkçe		Fen Bil.		Mat.		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5.sınıf	12	10.9	35	31.8	15	13.6	29	26.4	19	17.3	110	100
6.sınıf	5	11.1	22	48.9	5	11.1	10	22.2	3	6.7	45	100
7.sınıf	19	25.3	38	50.7	8	10.7	2	2.7	8	10.7	75	100
8.sınıf	6	6.7	46	51.7	12	13.5	19	21.3	6	6.7	89	100
Toplam	42	13.2	141	44.2	40	12.5	60	18.8	36	11.3	319	100

Pearson Kikare= 38.432 p>0.05 S=0,000 DF=12

Öğrencilerin söz alıp konuşmaktan hoşlandıkları ders ile sınıfları arasında da **anlamlı** bir ilişki söz konusudur. Buna

göre 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin Türkçe dersinde söz almaktan hoşlanmaları oranı % 50'nin üzerindedir. 5 ve 6. Sınıf öğrencilerinin aynı derste söz almak istemelerinin oranı da % 50'ye yakındır. Ayrıca 7.sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde, 5.sınıflar ise Matematik ve Fen Bilgisi dersinde – diğer sınıflara oranla- daha çok tercih etmektedirler.

Aynı soru ile öğrencilerin yaşları arasında da **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Aşağıdaki çapraz tablodan da anlaşılabacağı gibi, yaşları büyüdükçe öğrencilerin Türkçe ve Sosyal bilgiler alanında derse katılma istekleri artmakta, Matematik dersinde ise azalmaktadır.

Tablo 44. Öğrencilerin yaşları ve derse katılmayı tercih ettikleri ders saatleri

	Sosyal Bil.		Türkçe		Fen Bil.		Mat.		Diğer		Toplam	
Yaşlar	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
10			1	33.3			1	33.3	1	33.3	1	100
11	6	9.7	22	35.5	8	12.9	17	27.4	9	14.5	62	100
12	6	11.5	20	38.5	7	13.5	13	25.0	6	11.5	52	100
13	17	24.3	36	51.4	6	8.6	3	4.3	8	11.4		100
14+	12	9.4	60	46.9	19	14.8	26	20.3	11	8.6	128	100
Toplam	41	13.0	139	44.1	40	12.7	60	19.0	35	11.1	315	100

Pearson Kikare= 27.935 p>0.05 S=0,032 DF=16

Tablo 45, öğrencilerin hangi konularda derse katılmaktan hoşlandıklarını araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 45. Öğrencilerin Tercih Ettiği Konular

Hangi konularda derse daha çok katılmak istiyorsunuz?	f	%
Ders konularında	221	62,8
Yaşadığım olaylarla ilgili konularda	65	18,5
Günlük haberlerle ilgili konularda	25	7,1
Arkadaşlarımla ilgili konularda	24	6,8
Diğer	17	4,8
TOPLAM	352	100

Cevap vermeyen 29

“Hangi konularda derse daha çok katılıp konuşmak istersiniz?” sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlasının (%62,8) ders ile ilgili konular seçeneği tercih ettikleri görülmüştür.

Öğrencilerin katılıp konuşmak istediği konularla sınıfları arasında **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Buna göre ders konularında katılım en fazla 5. en az 8. sınıflarda görülürken; günlük haberler ve yaşanan konularla ilgili derse katılım en fazla 8. sınıflarda görülmektedir.

Tablo 46. Öğrencilerin sınıfları ve katılmayı tercih ettikleri ders konuları

	Günlük haberler		Yaşadığım olaylar		Arka-daşlar		Ders		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5. sınıf	2	1.7	18	15.3	4	3.4	86	72.9	8	6.8	118	100
6. sınıf	6	11.5	6	11.5	4	7.7	34	65.4	2	3.8	52	100
7. sınıf	3	3.8	14	17.9	6	7.7	53	67.9	2	2.6	78	100
8. sınıf	14	13.5	27	26.0	10	9.6	48	46.2	5	4.8	104	100
Toplam	25	7.1	65	18.5	24	6.8	221	62.8	17	4.8	352	100

Pearson Kikare= 30.692 p>0.05 S=0,002 DF=12

Öğrencilerin yaşları ile derse katılmak istedikleri konular arasında da bir ilişki görülmekte, ancak kikare ile test edilememektedir. Buna göre küçük öğrenciler daha ziyade dersle ilgilenirken, yaşları büyüyen öğrenciler günlük haberler ve yaşadığı olaylarla ilgili olarak derse katılmak istemektedirler.

Tablo 47, öğrencilerin hangi ders saatinde derse katılmak ve konuşmak istediklerini araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 47. Öğrencilerin Tercih Ettiği Ders Saati

Hangi saatte derse daha çok katılmak istiyorsunuz?	f	%
1. derste	55	16,2
2. derste	56	16,5
3. derste	103	30,3
4. derste	51	15,0
5. derste	31	9,1
6. derste	44	12,9
TOPLAM	340	100

Cevap vermeyen 41

"Hangi ders saatinde derse daha çok katılıp konuşuyorsunuz?" sorusuna cevap veren öğrencilerin %30.3'ü 3. ders saatini, bunun yarısı kadar gruplar da 2, 1 ve dördüncü ders saatlerini tercih etmişlerdir.

Öğrencilerin katılmak istedikleri ders saatiyle sınıfları arasında **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Buna göre küçük sınıflar daha çok birinci saatte, büyük sınıflar da ikinci saatte derse katılmak istemektedirler. Diğer saatler için farklı

tercihler bulunmaktadır. Öğrencilerin yaşları da buna paralel bir ilişki göstermektedir.

Tablo 48. Öğrencilerin sınıfları ve derse en çok katılmak istedikleri ders saatleri

SINIF		1.saat	2.saat	3.saat	4.saat	5.saat	6.saat	Toplam
5	f	29	15	27	10	8	29	118
	%	24,6	12,7	22,9	8,5	6,8	24,6	100,0
6	f	9	6	15	11	6		47
	%	19,1	12,8	31,9	23,4	12,8		100,0
7	f	13	14	28	8	4	6	73
	%	17,8	19,2	38,4	11,0	5,5	8,2	100,0
8	f	4	21	33	22	13	9	102
	%	3,9	20,6	32,4	21,6	12,7	8,8	100,0
Top.	f	55	56	103	51	31	44	340
	%	16,2	16,5	30,3	15,0	9,1	12,9	100,0

Pearson kıkare=55.899 $p>0.05$ S=0,000 DF=15

Tablo 49, öğrencilerin haftanın hangi gününde derslerde daha çok konuşmak istediklerini araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 49. Öğrencilerin Tercih Ettiği Gün

Hangi günde derse daha çok katılmak istiyorsunuz?	f	%
Pazartesi	82	23,2
Salı	65	18,4
Çarşamba	59	16,7
Perşembe	34	9,6
Cuma	113	32
TOPLAM	353	100

Cevap vermeyen 28

“Haftanın hangi gününde derslerde daha çok konuşmak istiyorsunuz?” sorusuna cevap verenlerin %32’si Cuma gününü, %23.2’i Pazartesi gününü tercih etmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğrencilerin cinsiyeti arasında da **anlamlı** bir ilişki vardır. Kızlar hafta başında erkekler de hafta ortasından itibaren hafta sonuna doğru derse katılmayı tercih etmektedirler.

Tablo 50. Öğrencilerin cinsiyetleri ve derse katılmak istedikleri gün

Cinsiyet		P.tesi	Salı	Çarş	Perş	Cuma	Toplam
Kız	f	50	38	24	12	57	181
	%	27,6	21,0	13,3	6,6	31,5	100,0
Erkek	f	32	27	35	22	56	172
	%	18,6	15,7	20,3	12,8	32,6	100,0
Toplam	f	82	65	59	34	113	353
	%	23,2	18,4	16,7	9,6	32,0	100,0

Pearson kıkare=10.591 $p>0.05$ $S=0,032$ $DF=4$

Öte yandan kıkare uygulanamamakla beraber, yaş arttıkça hafta sonuna doğru derse katılma isteğinin arttığı görülmektedir.

Tablo 51, öğrencilerin hangi oturma düzeninde derslere daha çok katılmak istediklerini araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 51. Öğrencilerin Oturma Düzeni

Hangi oturma düzeninde derse katılmak istiyorsunuz?	f	%
Normal sırada	202	54,4
Küme çalışma düzeninde	94	25,3
Tek başıma oturduğumda	67	18,1
Yuvarlak masa şeklinde	8	2,2
TOPLAM	371	100

Cevap vermeyen 10

"Hangi oturma düzeninde daha çok derse katılıyorsunuz?" sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlası (%54,4) normal sıralarda derse katılmayı tercih ederken, %25,3'ü küme çalışma düzenini tercih etmişlerdir. Bu, çocukların sınıf içi değişik organizasyonlar hakkında bilgi ve tecrübeleri olmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Tablo 52. Öğrencilerin sınıfları ve derse katılmak istedikleri oturma düzeni

SINIF		Yuvarlak masa	Küme çalışması	Normal sıra	Tek başına	Toplam
5.sınıf	f	1	45	49	25	120
	%	.8	37,5	40,8	20,8	100,0
6.sınıf	f	1	12	36	14	63
	%	1,6	19,0	57,1	22,2	100,0
7.sınıf	f	1	17	49	12	79
	%	1,3	21,5	62,0	15,2	100,0
8.sınıf	f	5	20	68	16	109
	%	4,6	18,3	62,4	14,7	100,0
Toplam	f	7	94	202	67	371
	%	1,9	25,3	54,4	18,1	100,0

Pearson kikare=23.321 p>0.05 S=0,006 DF=9

Öğrencilerin sınıfı ile oturma düzenleri arasında da **anlamlı** bir ilişki görülmektedir. 5. sınıf öğrencilerinin –diğer

sınıflara göre- küme çalışma ve tek başına oturma düzeninde katılım istemeleri 7 ve 8.sınıf öğrencilerinin de normal sıralarda derse katılımı tercih etmeleri dikkat çekicidir. Kikare uygulanamamakla beraber, çapraz tablo yüzdelere baktığımızda, küçük yaştaki öğrencilerin küme çalışmasını daha çok istedikleri görülmektedir.

Gene kikare uygulanamamakla beraber, çok kardeşi olanların küme çalışmasına daha yatkın oldukları görülmektedir.

Tablo 53. Öğrencilerin Derse Katılma Tarzı

Derse nasıl katılıyorsunuz?	f	%
Kısa cevap vererek	176	48,6
Tahtaya kalkarak	105	29
Uzun uzun anlatarak	34	9,4
Diğer	26	7,2
Arkadaşıma fısıldayarak katılıyorum	21	5,8
TOPLAM	362	100

Cevap vermeyen 19

“Derse nasıl katılıyorsunuz?” sorusuna cevap veren öğrencilerin yarıya yakını (%48,6) “kısa cevap”larla katıldıklarını belirtirken, %29’luk bir grup öğrenci “tahtaya kalkarak” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Derse katılma ile sınıflar arasında da **anlamlı** bir ilişki vardır. 5. Sınıf öğrencilerinin *tahtaya kalkarak* ve uzun uzun anlatarak, oysa 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yarıdan fazlasının da *öğretmenlerine kısa cevaplar vererek* derse katılmayı tercih etmeleri dikkat çekmektedir. Kikare test uygulaması

beklenen değerden küçük çok fazla tablo gözü uyarısı yapmasına rağmen, öğrencilerin küçük yaşlarda tahtaya kalkarak ve uzun uzun anlatarak derse katıldıkları, ancak yaşları büyüdükçe kısa cevap vererek katılma yüzdelerinin arttığı görülmektedir.

Tablo 54. Öğrencilerin sınıfları ve derse katılma biçimleri

	Tahtaya kalkarak		Kısa cevap vererek		Uzun uzun anlatarak		Arkadaşa fısıldama		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5. sınıf	42	35.0	37	30.8	24	20.0	6	5.0	11	9.2	120	100
6. sınıf	16	27.6	33	56.9	2	3.4	3	5.2	4	6.9	58	100
7. sınıf	16	21.1	44	57.9	7	9.2	4	5.3	5	6.6	76	100
8. sınıf	31	28.7	62	57.4	1	.9	8	7.4	6	5.6	108	100
Toplam	105	29.0	176	48.6	34	9.4	21	5.8	26	7.2	362	100

Pearson Kikare= 41.468 $p > 0.05$ S=0,0004 DF=12

Kikare testi uygulaması öğrencilerin baba meslekleri ile derse katılma biçimleri arasında ilişkiye yakın bir görünüm arz etmektedir. Öyle ki, baba mesleği eğitimci olan çocuklar tahtaya kalkarak derse katılmayı isterken, memur ve esnaf çocukları kısa cevaplar vererek derse katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 55, öğrencilerin derse katılmak için ne tür ödüller istediklerini araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 55. Öğrencilerin İstedikleri Ödüller

Ne tür ödül istiyorsunuz?	f	%
Aferin, pekiyi, not, artı, yıldız gibi manevî ödüller isterim	332	89,2
Şeker, çikolata gibi maddî ödüller isterim	22	5,9
Kurdela, rozet gibi maddî-manevî Ödüller isterim	-	-
Diğer	18	4,8
TOPLAM	372	100

Cevap vermeyen 9

"Derslere daha fazla katılmak için ne tür bir ödül verilmesini istersiniz?" sorusuna cevap verenlerin büyük bir bölümü (%89,2) "Aferin, pekiyi, not, artı, yıldız gibi manevî ödüller isterim" seçeneğini tercih ederken, diğer seçeneklere pek itibar eden olmamıştır. Buna göre öğrenciler manevî ödül almaktan daha çok hoşlanmaktadırlar. Maddî ya da maddî-manevî ödüllere pek rağbet etmemektedirler.

Kikare testi uygulaması beklenen değerden küçük çok fazla tablo gözü uyarısı yapmasına rağmen, çapraz tablo yüzdelerine baktığımızda, küçük yaştaki öğrenciler kurdela, rozet gibi ödüller isterken, yaş büyüdükçe manevi ödül isteyenlerin oranlarının arttığı görülmektedir.

Tablo 56, öğrencilerin derse sık katılamama nedenlerini araştıran bulgular içermektedir.

Tablo 56. Öğrencilerin Derse Sık Katılamama Nedenleri

Derse niçin katılamıyorum?	f	%
Derse hazır gelemediğim için	196	54
Öğretmen söz hakkı vermediği için	78	21,5
Öğretmen not veya başka şekilde değerlendirmedeği için	50	13,8
Diğer	39	10,7
TOPLAM	363	100

Cevap vermeyen 18

“Derslere çok fazla katılamamanızın nedenleri nelerdir?” sorusuna cevap verenlerin %54’ü derse “hazır” gelmedikleri seçeneğini işaretlerken, öğretmenin söz hakkı vermediğinden şikayetçi olan öğrencilerin sayısının da bir hayli yüksek olduğu görülmektedir (%21,5).

Öğrencilerin derse sık katılamama nedenleri ile sınıfları arasında da **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Çapraz tablo dikkatli bir şekilde incelendiğinde, 5.sınıf öğrencilerinin kendilerine söz hakkı verilmediği, 6. sınıf öğrencilerinin not gibi değerlendirme ölçütleri kullanılmadığı, 7. sınıfların derse hazır gelmedikleri ve 8. sınıfların da diğer nedenlerle derslere daha aktif olarak katılmadıkları ortaya çıkmaktadır. Bir çok soruda olduğu gibi, burada da, küçük yaştaki öğrencilerin derse daha çok katılmak istedikleri, ancak zamanla bu katılımdan soğutuldukları veya uzaklaştırıldıkları görülüyor.

Tablo 57. Öğrencilerin sınıfları ve derse çok sık katılmama nedenleri

	Söz hakkı verilmemesi		Not gibi değerlendirilmediği		Derse hazır gelmeme		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5. sınıf	40	35.1	12	10.5	55	48.2	7	6.1	114	100
6. sınıf	11	17.7	12	19.4	33	53.2	6	9.7	62	100
7. sınıf	14	17.9	7	9.0	50	64.1	7	9.0	78	100
8. sınıf	13	11.9	17	17.4	58	53.2	19	17.4	109	100
Toplam	78	21.5	50	13.8	196	54.0	39	10.7	363	100

Pearson Kikare= 29.219 p>0.05 S=0,001 DF=9

Öğrencilerin cinsiyeti, bu soruya verdikleri cevapları etkiler gibi gözükmemektedir. Kızlar daha ziyade kendilerine söz hakkı verilmediği için derslere katılmadıklarını söylerken, erkekler de derse katılmalarının not veya başka şekilde değerlendirilmediği için katılmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 58. Öğrencilerin cinsiyetleri ve derse çok sık katılmama nedenleri

Cinsiyet		Söz hakkı yok	Not değerlendirilmesi yok	Derse hazır değilim	Diğer	Toplam
Kız	f	46	18	101	25	190
	%	24,2	9,5	53,2	13,2	100,0
Erkek	f	32	32	95	14	173
	%	18,5	18,5	54,9	8,1	100,0
Toplam	f	78	50	196	39	363
	%	21,5	13,8	54,0	10,7	100,0

Pearson Kikare= 8.943 p>0.05 S=0,030 DF=3

Aynı soru ile öğrenci yaşları arasında da **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Yaşları arttıkça öğrenciler söz hakkı

verilmediği için değil, derse hazır olmadıkları için katılmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 59. Öğrencilerin yaşları ve derse çok sık katılmama nedenleri

Yaş		Söz hakkı yok	Not değerlendirmesi yok	Derse hazır değilim	Diğer	Toplam
10	f	1		2		3
	%	33,3		66,7		100,0
11	f	22	7	32	5	66
	%	33,3	10,6	48,5	7,6	100,0
12	f	21	8	28	6	63
	%	33,3	12,7	44,4	9,5	100,0
13	f	14	4	46	7	71
	%	19,7	5,6	64,8	9,9	100,0
14+	f	18	31	83	21	153
	%	11,8	20,3	54,2	13,7	100,0
Toplam	f	76	50	191	39	356
	%	21,3	14,0	53,7	11,0	100,0

Pearson Kikare= 29.751 $p>0.05$ S=0,003 DF=12

Öğrencilerin baba meslekleri ile derse fazla katılamama nedenleri arasında ilişkiya yakın bir durum ortaya çıkmıştır. Genelde derse hazır gelmeyenler esnaf ve işçi çocukları olurken, eğitimci ve memur çocukları derse hazır gelmekte ancak öğretmen söz hakkı vermediği veya katılımı değerlendirmedeği için derse fazla katılmadıklarını söylemektedirler.

Tablo 60, öğrencilerin sınıf içi etkinliklere katılmaktan hoşlanıp hoşlanmadıkları konusunda elde edilen araştırma bulguları göstermektedir.

Tablo 60. Sınıf İçi Etkinlikler

Sınıf içi etkinliklere katılmaktan hoşlanıyor musunuz?	f	%
Her zaman	136	35,8
Çoğunlukla	89	23,4
Bazen	123	32,4
Çok az	18	4,7
Hiç	14	3,7
TOPLAM	380	100

Cevap vermeyen 1

"Sınıf içi etkinliklere katılmaktan hoşlanıyor musunuz?" sorusuna cevap veren öğrencilerin %35'8'i "her zaman", %32'4'ü "bazen" ve %23,4'ü de "çoğunlukla" seçeneklerini tercih etmişlerdir. Buna göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sınıf içi faaliyetlere katılmaktan hoşlandıklarını açıkladıkları görülüyor.

Kikare uygulaması güvensiz olmakla beraber, çapraz tablo yüzdelerine baktığımızda, eğitimci ve memur çocuklarının sınıf içi etkinliklere katılmaktan daha çok hoşlandıkları görülmektedir.

Tablo 61'de öğrencilerin sınıf içi ya da dışındaki faaliyetlerle ilgili görüşlerini öğretmenlerine açıklayabilmelerini araştıran bulgular vardır.

Tablo 61. Öğrencilerin Düşüncelerini Öğretmenlerine
Açıklaması

Düşüncelerinizi öğretmeninize açıklayabiliyor musunuz?	f	%
Her zaman	70	18,5
Çoğunlukla	63	16,7
Bazen	173	45,8
Çok az	42	11,1
Hiç	30	7,9
TOPLAM	378	100

Cevap vermeyen 3

"Sınıf içinde ya da dışarıda yapılan faaliyetler ile ilgili düşüncelerinizi öğretmeninize açıkça söyleyebiliyor musunuz?" sorusuna cevap verenlerin %45'8'i "bazen", %18,5'i "her zaman" ve %16,7'si de "çoğunlukla" seçeneğini tercih etmiştir. Buna göre öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, öğretmenleriyle iletişim kurmakta pek zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak gene de %20'ye yakın bir grubun iletişimsizlikten yakındığı dikkat çekicidir.

Bu soruya verilen cevaplarla öğrencilerin sınıfları arasında da **anlamlı** bir ilişki vardır. Bu çapraz tabloda ilk dikkati çeken şey, sınıf büyüdükçe öğrencilerin öğretmene düşüncelerini açıklayabilme oranının düşmesidir. "Her zaman" düşüncesini açıklayan öğrenci sayısı sınıf artışı ile ters orantılı, düşüncesini "çok az" açıklama fırsatı bulan öğrenci oranı da tam ters yönde orantılıdır; sınıf sayısı yükseldikçe çok az açıklama fırsatı bulanların oranı da yükselmektedir. Bu da, öğrencilerin derse katılmalarının, öğretim yılları içinde zamanla azaldığını ve buna öğretim içindeki bir takım

faktörlerin neden olduğu şeklindeki ana hipotezimizi doğrulamaktadır.

Tablo 62. Öğrencilerin sınıfları ve düşüncelerini öğretmenlerine açıklayabilmeleri

	Her zaman		Çoğunlukla		Bazen		Çok az		Hiç		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5. sınıf	37	31.1	17	14.3	52	43.7	4	3.4	9	7.6	119	100
6. sınıf	15	22.1	17	25.0	23	33.8	6	8.8	7	10.3	68	100
7. sınıf	10	12.7	12	15.2	43	54.4	12	15.2	2	2.5	79	100
8. sınıf	8	7.1	17	15.2	55	49.1	20	17.9	12	10.7	112	100
Toplam	70	18.5	63	16.7	173	45.8	42	11.1	30	7.9	378	100

Pearson Kikare= 44.218 $p>0.05$ $S=0,00001$ $DF=12$

Sınıfa paralel olarak, bu soruya verilen cevaplarla öğrenci yaşları arasında **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. 13 yaşındaki çocukların yarısından fazlası %53,3) ilk tercih olarak **düşüncelerini "bazen" açıkça ifade edebildiğini** belirtirken, 10 yaşındaki öğrenciler düşüncelerini "her zaman" açıkça ifade ettiklerini ilk tercih olarak işaretlemişlerdir. Bu da küçük çocukların düşüncelerini öğretmenlerine söylemekte fazla çekinmediklerini göstermektedir.

Tablo 63. Öğrencilerin yaşları ve düşüncelerini öğretmenlerine açıklayabilmeleri

Yaş		Her zaman	Çoğunlukla	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
10	f	1	1	1			3
	%	33,3	33,3	33,3			100,0
11	f	23	8	32	2	4	69
	%	33,3	11,6	46,4	2,9	5,8	100,0
12	f	19	13	26	3	7	68
	%	27,9	19,1	38,2	4,4	10,3	100,0
13	f	12	9	40	10	4	75
	%	16,0	12,0	53,3	13,3	5,3	100,0
14+	f	13	30	72	26	14	155
	%	8,4	19,4	46,5	16,8	9,0	100,0
Toplam	f	68	61	171	41	29	370
	%	18,4	16,5	46,2	11,1	7,8	100,0

Pearson Kikare= 40.273 $p>0.05$ S=0,00071 DF=16

Bu soruya verilen cevaplarla öğrencilerin cinsiyetleri arasında da **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Burada kızların erkek öğrencilere oranla, öğretmenlerine düşüncelerini daha sık olarak aktarabildiklerini, kızlara oranla erkekler arasında düşüncelerini açıklamakta zorluk çekenlerin daha fazla olduğu görülüyor.

Tablo 64. Öğrencilerin cinsiyetleri ve düşüncelerini öğretmenlerine açıklayabilmeleri

Cinsiyet		Her zaman	Çoğunlukla	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
Kız	f	41	40	86	15	14	196
	%	20,9	20,4	43,9	7,7	7,1	100,0
Erkek	f	29	23	87	27	16	182
	%	15,9	12,6	47,8	14,8	8,8	100,0
Toplam	f	70	63	173	42	30	378
	%	18,5	16,7	45,8	11,1	7,9	100,0

Pearson Kikare= 9.707 $p>0.05$ S=0,04566 DF=4

Tablo 65, öğrencilerin derslere katılmada kendi isteklerinin olup-olmadığını araştırmaktadır.

Tablo 65. Öğrencilerin Faaliyetlere Katılmadaki Rolü

Etkinliklere kendi isteğinizle mi katılıyorsunuz?	f	%
Her zaman	153	40,7
Çoğunlukla	115	30,6
Bazen	75	19,9
Çok az	17	4,5
Hiç	16	4,3
TOPLAM	376	100

Cevap vermeyen 5

“Derslere veya başka faaliyetlere kendi isteğinizle mi katılıyorsunuz?” sorusuna cevap verenlerin %40’7’si “her zaman”, %30,6’sı “çoğunlukla” kendi istekleriyle katıldıklarını söylemişlerdir. O halde, öğrencilerin %70’ten fazlası okul içi aktivitelere gönüllü olarak katılmaktadırlar.

Öğrencilerin derse katılmada kendi iradelerini kullanmaları ile okudukları sınıflar arasında da **anlamlı** bir ilişki vardır. 5 ve 6. Sınıf öğrencileri %45’lik oranlarla “her zaman” kendi istekleriyle derse katıldıklarını ifade ederken, 7 ve 8. Sınıflarda bu oran düşmektedir. Sınıf büyüdükçe öğrencilerin kendi isteğiyle derse katılmadığı ortaya çıkmaktadır. Kikare testi, tablo gözlerinde öngörülen kriterden fazla küçük beklenen değer uyarısı yapmasına rağmen, yüzdeliğe bakıldığında, öğrencilerin yaşı ile aktivitelere gönüllü katılma arasında yukarıdakine paralel bir durum ortaya çıkmıştır.

Tablo 66. Öğrencilerin sınıfları ve okul içi aktivitelere kendi istekleriyle katılmaları

Sınıf		Her zaman	Çoğunlukla	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
5	f	54	30	21	4	12	121
	%	44,6	24,8	17,4	3,3	9,9	100,0
6	f	30	23	13		1	67
	%	44,8	34,3	19,4		1,5	100,0
7	f	27	30	14	8	1	80
	%	33,8	37,5	17,5	10,0	1,3	100,0
8	f	42	32	27	5	2	108
	%	38,9	29,6	25,0	4,6	1,9	100,0
Toplam	f	153	115	75	17	16	376
	%	40,7	30,6	19,9	4,5	4,3	100,0

Pearson Kikare= 28.946 p>0.05 S=0,0401 DF=4

Tablo 67’de öğrencilerin sınıftaki oturma düzeni ile ilgili görüşlerinin alınıp-alınmadığının verileri görülmektedir.

Tablo 67. Öğrencilerin Sınıf Oturma Düzenindeki Rolü

Oturma düzeninizle ilgili fikriniz alınıyor mu?	f	%
Her zaman	82	21,6
Çoğunlukla	56	14,7
Bazen	113	29,7
Çok az	54	14,2
Hiç	75	19,7
TOPLAM	380	100

Cevap vermeyen 1

Elde edilen bulgulara göre, “Öğretmeniniz sınıftaki oturma düzenini belirlerken sizin de fikrinizi alıyor mu?” sorusuna cevap verenlerin %29,7’si “bazen”, %21,5’i “her zaman” diye cevap vermişlerdir. Bu hususta fikirlerinin

alınmadığını söyleyen öğrencilerin oranı da (%35) bir hayli fazladır.

Öğrencilerin cinsiyeti ile oturma düzeninin belirlenmesinde fikirlerinin alınması arasında **anlamlı** bir ilişki vardır. Buna göre, kız öğrenciler “her zaman”, erkek öğrenciler de “çoğunlukla” okul faaliyetlerine kendi istekleriyle katılmaktadır. Kendi isteği ile katılmayanlar içinde “hiç” cevabı veren erkekler oranı daha fazladır.

Tablo 68. Öğrencilerin sınıfları ve okul içi aktivitelere kendi istekleriyle katılmaları

Cinsi-yet		Her zaman	Çoğunluk-la	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
Kız	f	49	24	59	34	31	197
	%	24,9	12,2	29,9	17,3	15,7	100,0
Erkek	f	33	32	54	20	44	183
	%	18,0	17,5	29,5	10,9	24,0	100,0
Toplam	f	82	56	113	54	75	380
	%	21,6	14,7	29,7	14,2	19,7	100,0

Pearson Kikare= 9.867 $p>0.05$ $S=0,043$ $DF=4$

Yaşlara göre duruma baktığımızda anlamlıya yakın bir ilişki görmekteyiz. Yaşı küçük olanlar sınıftaki oturma düzeninde kendi fikirlerinin de alındığını söylerken, yaş büyüdükçe fikirlerinin alınmadığını söyleyenler oranı artmaktadır.

Tablo 69, öğrencilerin bilmedikleri veya az bildikleri bir konuda görüşlerini rahatça ifade edebilmeleri konusunu araştırmaktadır.

Tablo 69. Öğrencilerin Görüşlerini Açıklayabilmeleri

Görüşünüzü rahatça ifade edebiliyor musunuz?	f	%
Her zaman	77	20,3
Çoğunlukla	77	20,3
Bazen	122	32,1
Çok az	67	17,6
Hiç	37	9,7
TOPLAM	380	100

Cevap vermeyen 1

Elde edilen bulgulara göre, “*İyi bilmediğiniz veya az bildiğiniz bir konuda, görüşünüzü rahatça açıklayabiliyor musunuz?*” sorusuna cevap verenlerin %32,1’i “bazen”, %20,3’ü de “her zaman” ve “çoğunlukla” diye cevap vermişlerdir.

Öğrencilerin bilmedikleri ya da az bildikleri bir konuda görüşlerini açıklayabilmeleri ile okudukları okullar (gruplandırılmış) arasında **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmaktadır. Öğrencilerin bilmedikleri veya iyi bilmedikleri bir konuda konuşmalarına “iyi” okullar olarak gruplandırılanlar “bazen”, “orta” seviyede okullar olarak gruplandırılanlar “çoğunlukla” ve “kötü” denilebilecek okullar ise “her zaman” müsaade etmektedirler. “İyi” okul öğrencileri bu tür durumlarda düşüncelerini –“orta” ve “kötü” okul öğrencilerine göre- daha zor açıklayabilmektedirler.

Tablo 70. Gruplanmış okullar ve bu okul öğrencilerinin bilmedikleri veya az bildikleri konularda görüşlerini açıklayabilmeleri

Okul		Her zaman	Çoğunlukla	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
"İyi" okullar	f	19	18	44	25	14	120
	%	15,8	15,0	36,7	20,8	11,7	100,0
"Orta" okullar	f	14	26	23	17	12	92
	%	15,2	28,3	25,0	18,5	13,0	100,0
"Kötü" okullar	f	44	33	55	25	11	168
	%	26,2	19,6	32,7	14,9	6,5	100,0
Toplam	f	77	77	122	67	37	380
	%	20,3	20,3	32,1	17,6	9,7	100,0

Pearson Kikare= 16.756 $p>0.05$ S=0,033 DF=8

Aynı soruya öğrencilerin verdiği cevaplarla sınıfları arasında da **anlamlı** bir ilişki vardır. Öğrencilerin sınıfları büyüdükçe, bilmedikleri veya az bildikleri konularda görüş açıklayabilme oranları düşmektedir. 5. sınıflar "her zaman", 6.sınıflar "çoğunlukla" ve 7. sınıflar "bazen" görüş açıklayabilme şansı bulurken; 8.sınıflar bu şansı neredeyse bulamamaktadırlar.

Tablo 71. Öğrencilerin sınıfları ve bilmedikleri veya az bildikleri konularda görüşlerini açıklayabilmeleri

Sın		Her zaman	Çoğunlukla	Bazen	Çok az	Hiç	Toplam
5	f	36	18	42	11	13	120
	%	30,0	15,0	35,0	9,2	10,8	100,0
6	f	14	26	13	10	5	68
	%	20,6	38,2	19,1	14,7	7,4	100,0
7	f	15	14	35	13	3	80
	%	18,8	17,5	43,8	16,3	3,8	100,0
8	f	12	19	32	33	16	112
	%	10,7	17,0	28,6	29,5	14,3	100,0
Top.	f	77	77	122	67	37	380
	%	20,3	20,3	32,1	17,6	9,7	100,0

Pearson Kikare= 51.889 $p>0.05$ S=0,000 DF=12

Bu soruya verilen cevaplarla öğrencilerin yaşları arasında da **anlamlı** ($p>0.05$ $S=0,00230$ $DF=16$) bir ilişki vardır. Öğrencilerin yaşı da büyük ölçüde sınıfları paralelinde bir sonuç ortaya çıkarmıştır.

Tablo 72’de öğrencilerin, arkadaşlarının konuşmalarını dinlemeleri hakkındaki görüşleri araştırılmaktadır.

Tablo 72. Öğrencilerin Arkadaşlarının Konuşmalarını
Dinlemeleri

Arkadaşlarınızı sonuna kadar dinliyor musunuz?	f	%
Her zaman	193	50,9
Çoğunlukla	119	31,4
Bazen	50	13,2
Çok az	12	3,2
Hiç	5	1,3
TOPLAM	379	100

Cevap vermeyen 2

“Dersle ilgili söz alan arkadaşlarınızın konuşmalarını sonuna kadar dinliyor musunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlası (%50,9) “her zaman”, %31,4’ü “çoğunlukla” seçeneklerini tercih ederek cevaplandırmışlardır. Buna göre öğrencilerin %90’dan fazlası arkadaşlarının konuşmalarını sonuna kadar dinlediklerini ifade etmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla bağımsız öğrenci değişkenleri arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 73, öğrencilerin ödev veya araştırma konularını seçerken görüşlerine başvurulup vurulmadığı ile ilgili verileri göstermektedir.

Tablo 73. Öğrencilerin Konu Seçimindeki Fonksiyonları

Ödev veya konuyu serbestçe seçebiliyor musunuz?	f	%
Her zaman	118	31,4
Çoğunlukla	116	30,9
Bazen	97	25,8
Çok az	24	6,4
Hiç	21	5,6
TOPLAM	376	100

Cevap vermeyen 5

Elde edilen bulgulara göre, "Verilen bir ödev ya da araştırma konusunu serbestçe seçebiliyor musunuz?" sorusuna cevap verenlerin üçte birine yakını (%31,4) "her zaman", %30,4'ü "çoğunlukla" ve %25,5'i de "bazen" seçeneğini tercih etmişlerdir. Buna göre öğrencilerin %90'a yakını, ev ödevi veya araştırma konusu seçerken serbest davranabildiklerini belirtmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla bağımsız öğrenci değişkenleri arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 74 öğrencilerin, sınıfta yapılacak bir seçimde oylarını serbestçe kullanıp kullanamadıklarını araştırmaktadır.

Tablo 74. Öğrenciler Oylamalarda Etki Altında Kalıyorlar mı?

Sınıf içi oylamalarda serbest oy kullanabiliyor musunuz?	f	%
Her zaman	234	62,9
Çoğunlukla	77	20,7
Bazen	39	10,5
Çok az	9	2,4
Hiç	13	3,5
TOPLAM	372	100

Cevap vermeyen 9

Elde edilen bulgulara göre, "*Sınıfın yapacağı bir seçimde oyunuzu etki altında kalmadan kullanabiliyor musunuz?*" sorusuna cevap verenlerin büyük çoğunluğu (%62,9) "her zaman", %20,7'si "çoğunlukla" diye cevap vermişlerdir. Burada da öğrencilerin %95'i, sınıf seçimlerinde rahatça oy kullanabildiklerini belirtmektedirler.

Kikare uygulanamamakla beraber, çapraz tablo yüzdelerinden, burada eğitimci çocuklarının daha rahat oldukları durumu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 75, öğrencilerin derse niçin katıldıklarını araştırmaya yönelik elde edilen bulguları göstermektedir.

Tablo 75. Öğrencilerin Derse Katılma Nedenleri

Derslere niçin katılıp konuşuyorsunuz?	f	%
Derse hazırlandığımı göstermek için	182	50
Not almak için	123	33,8
Başka	47	12,9
Annem-babam öyle istediği için	6	1,6
Arkadaşlarıma kendimi göstermek için	6	1,6
TOPLAM	364	100

Cevap vermeyen 17

Elde edilen bulgulara göre, "*Derse niçin katılıp konuşuyorsunuz?*" sorusuna cevap verenlerin yarısı (%50) derse hazırlandığını göstermek, %33,8'i de not almak seçeneğini tercih etmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarla bağımsız öğrenci değişkenleri arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Tablo 76, öğrencilerin öğretmen sorularına cevap veremediklerinde ne yaptıklarını araştırmaya yöneliktir.

Tablo 76. Öğrencilerin Soruyu Cevaplayamadığında
Takındıkları Tavrılar

Sorulan bir soruyu cevaplayamadığınızda ne yapıyorsunuz?	f	%
Bir sonraki derse hazırlanmak istiyorum	164	45,1
Üzülüp utaniyorum	146	40,1
Özür diliyorum	37	10,2
Aldırmıyorum	17	4,7
TOPLAM	364	100

Cevap vermeyen 17

Elde edilen bulgulara göre, “Öğretmeninizin sorduğu soruya cevap veremediğiniz zaman ne yapıyorsunuz?” sorusuna cevap verenlerin yarısına yakını (%45,1) “bir sonraki derse hazırlanmak” seçeneğini tercih ederken, %40,1’i “üzülüp utandığı” şikkını tercih etmiştir.

Bu soru ile öğrencilerin sınıfları arasında **anlamlı** bir ilişkiye rastlanmıştır. Ancak kikare testinde 5’ten küçük beklenen değer oranı %20’yi geçtiği için yüzelere bakarak değerlendirme yaptığımızda; küçük sınıfların daha fazla utandıkları, sınıf büyüdükçe duyarlılığın azaldığı görülmektedir. Yaş da buna paralel ilişkiler göstermektedir.

Tablo 77’de, öğrencilerin derse daha çok katılabilmek için öğretmenlerinden neler beklediklerinin bulguları vardır.

Tablo 77. Öğrencilerin Derse Katılmada Öğretmenlerden Beklentileri

Derse katılım için, öğretmeninizden ne bekliyorsunuz?	f	%
Güler yüz göstermesini	194	53,3
Not vermesini	72	19,8
Bizi daha dikkatli dinlemesini	62	17
Bağırmamasını	26	7,2
Ödül vermesini	10	2,7
TOPLAM	364	100

Cevap vermeyen 17

"Derse daha çok katılabilmek için öğretmeninizin ne yapmasını istiyorsunuz?" sorusuna cevap verenlerin yarısından fazlası (%53,3) "güler yüz göstermesini" tercih ederlerken, %19,8 ile not vermesini tercih edenler ikinci sırada yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin yarısından fazlası derslere daha çok katılabilmek için öğretmenlerinin güler yüz göstermesini istemektedirler.

D) Öğretmen ve öğrenci görüşlerinin karşılaştırılması

Öğretmen ve öğrencilere sorulan itemler birbirlerine büyük ölçüde benzerlik gösterdiği için, birçok noktada her iki grubun cevaplarını karşılaştırma imkanı doğmuştur.

Öğretmenlere “öğrencilerin en etkin olarak katıldıkları ders”, öğrencilere de en çok hangi derste söz almaktan hoşlandıkları” konusu sorulmuştur. Türkçe dersinin en çok katılım sağlanan ders olduğu konusunda öğrencilerle öğretmenler aynı görüştedir. Ancak Matematik dersinde öğretmenlerin %36.8’lik tercih gözlemine rağmen öğrenciler %18.8 gibi farklı bir tercihte bulunmuşlardır.

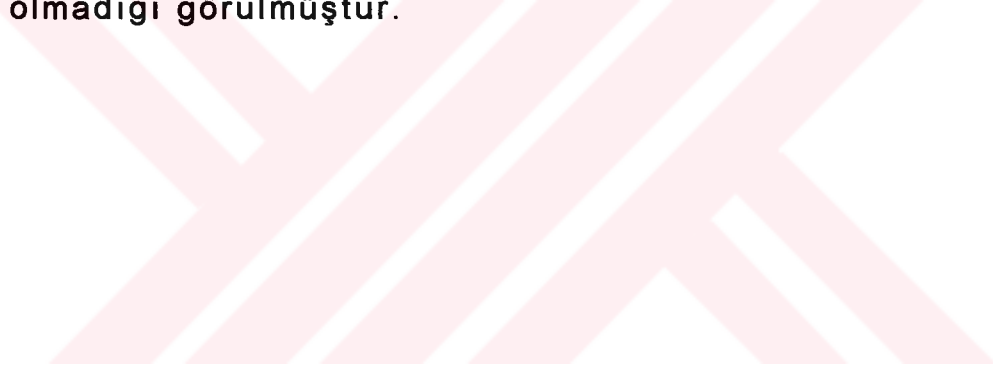
Öğretmen ve öğrencilere katılımın en fazla olduğu ders saati sorulmuştur. Buradaki öğretmen görüşleri ile öğrenci görüşleri neredeyse tamamen farklıdır. Bunu en iyi şekilde bir tablo üzerinde görmek mümkündür.

Tablo 78. Öğrencilerin Katılmak İstedikleri Ders

Öğrenciler daha çok hangi ders saatinde derse katılmak istiyor?	Öğrenciler		Öğretmenler	
	f	%	f	%
1. derste	55	16,2	53	22.1
2. derste	56	16,5	149	62.1
3. derste	103	30,3	38	15.8
4. derste	51	15,0		
5. derste	31	9,1		
6. derste	44	12,9		
TOPLAM	340	100		

Öğretmenler, dershanedeki oturma düzeni ve fiziki durum değişikliği yapmanın öğrencilerin derse katılımını büyük oranda (%90.4) etkileyeceğini söylerlerken, öğrencilerin yarısından fazlası normal oturma düzeninde derse daha çok katılmak istediklerini belirtmişlerdir.

Derse katılan öğrencilere öğretmenlerin verdiği ödüllerle öğrencilerin istediği ödüller karşılaştırılmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu (%61) “aferin”, “pekiyi”, “not”, “+” gibi manevi ödüller verdiklerini belirtirken, öğrencilerin büyük çoğunluğu da (89.2) zaten bu tür ödüller istemektedirler. Ancak öğretmenlerin %29’u kurdela, rozet gibi maddi-manevi ödüller verdiklerini söylerken, öğrenciler içinde bu tür ödüller isteyenlerin olmadığı görülmüştür.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

A) Sonuç

Eğitim sistemimizde öğrencilerin lise ve üniversite sıralarında derse katılmada gösterdiği isteksizlik, bizi bunun nedenlerini ve başlangıç noktalarını araştırmaya sevketti.

Bunun nedeni, geleneksel kültürümüzde bulunan ailelerin çocuk yetiştirme tarzları olabilir. Kültür genellikle susan, dinleyen ve emirleri yerine getiren çocuk ve gençleri beğeniyordu. Böylece toplumsal reproduksiyon daha sağlıklı gerçekleşebilecekti. İkinci bir neden, eğitim sistemi içinde çocukların yavaş yavaş susmaya ve sadece dinlemeye alıştırılması olabilir. Buna bir taraftan öğretmenlerin iyi yetiştirilmemiş olması, bir taraftan sınıfların oturma düzeni, derse katılma için araştırma imkanlarının olmaması, bir taraftan da Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredat programının yetiştirilmesi hakkındaki katı uygulaması neden olmuş olabilir.

Bu tezde, ilköğretim okullarının üst sınıflarındaki bir grup öğrenci alınarak; bunların sınıf ve yaşlarının, okudukları okulların, cinsiyetlerinin, baba meslekleri ve kardeş sayılarının çocukların derse katılmasını ve bu konudaki düşüncelerini nasıl etkiledikleri araştırıldı. Aynı zamanda, ilköğretim okullarında görev yapan 300 öğretmen arasında da, bu öğretmenlerin sınıf veya branş öğretmeni olmalarının, kıdemleri, mezun oldukları okul, evli veya bekar olma durumları ile kendi çocuklarının olup olmaması durumlarının, aynı şekilde okuldaki öğrencilerin derse katılımlarını nasıl etkilediğini ve öğretmenlerin derse katılım hakkındaki görüşlerine bu faktörlerin etki edip etmedikleri araştırıldı.

Öğrencilerin 19 konuda, öğretmenlerin ise 22 konuda tutum ve görüşlerini aldık. Anketlerin değerlendirilmesinden çıkan sonuçlara göre, öğrencilerin okudukları okulun “iyi”, “orta” veya “kötü” bir okul olması sadece çocukların bilmedikleri veya az bildikleri bir konuda konuşmasını etkilemekte, “iyi” okullar bu durumlarda çocuklara konuşma izni vermeye pek hevesli görülmemektedir. Evdeki kardeş sayısının fazlalığı, öğrencilerin küme çalışmasına katılmasında etkili oldu. Baba meslekleri 3 itemde etkili olmuştur. Esnaf ve işçi çocukları derse hazır gelmezken eğitimci ve memur çocuklarının derse hazır geldikleri ve katıldıkları, öğretmen çocukları tahtaya kalkarken esnaf ve işçi çocuklarının oturdukları yerden ve kısa cevaplarla derse katıldıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri 4 itemde verilen cevapları etkilemektedir. Kızlar derse katılmama nedeni olarak kendilerine söz hakkı verilmemesini, erkekler de katılımın not veya başka şekilde değerlendirilmemesinden dolayı katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kızlar erkek öğrencilere oranla, öğretmenlerine düşüncelerini daha sık olarak aktarabilmekte, kızlara oranla erkekler arasında sınıfta düşüncelerini açıklamakta zorluk çekenlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla, okul faaliyetlerine kendi istekleriyle katıldıkları ortaya çıkmıştır. Kızlar hafta başında, erkekler ise hafta sonlarına doğru derse daha çok katılmaktadırlar.

Sınıf ve buna paralel olarak konulan yaş değişkenleri öğrencilerin derse katılma konusunda verdikleri cevapları en çok etkileyen (12 itemde) faktörler olmuştur. Öğrencilerin yaş ve sınıfları onların katılmayı en çok sevdikleri gün ve ders saatini, en çok katıldıkları dersi, ders konularını, sınıftaki oturma düzenini, derse katılma biçimini, katılmıyorsa katılmama nedenlerini, sınıfta yapılan faaliyetlerle ilgili olarak

görüş açıklama biçim ve sıklığını, derse kendi iradeleri ile katılmalarını, öğretmenin sorduğu soruya cevap vermediğinde takınılacak tavırla ilgili görüşlerini vs. etkilemektedir. Dolayısıyla öğrencilerin sınıfları büyüdükçe derse katılma miktarı ve biçimlerinin değiştiği ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerde ise, öğretmenin çocuğunun olup olmaması hiçbir konuda etkili olmazken, kıdem ve medeni durumları bir itemde, mezun oldukları okul 2 itemde, sınıf ve branş öğretmeni olmaları da ancak 6 itemde etkili oldu. 14 itemde hiçbir bağımsız değişkenin etkili olmadığı ortaya çıktı. Burada bazı durumların öğretmenlerin sınıf veya branş öğretmeni olmalarına bağlı olduğu gözüküyor. Ancak gene de kıdem arttıkça öğretmenlerin öğrenciyi derse katma zaman, süre ve biçimlerinin değiştiği, branş öğretmenlerinde büyük çocukların daha çok derse katıldıkları, sınıf öğretmenlerinin derse katılanları maddi ve manevi ödüllerle destekledikleri, branş öğretmenlerinin ise genellikle manevi ödüller kullandıkları, sınıf öğretmenlerinin branş öğretmenlerine göre daha fazla müfredat yetiştirememesi endişesi taşıdıkları ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenleri branş öğretmenlerine göre çocukların her zaman derse katılmalarını teşvik ederken, branş öğretmenleri ise dersin anlatılmasından sonra derse katılmayı istemektedirler.

Öğretmen ve öğrenci görüşleri bazı noktalarda karşılaştırıldığında da, arada tutum ve görüş farkları ortaya çıktı. Ama bu, öğretmenlerin tüm ilköğretim okullarından seçilmiş olmasından da kaynaklanabilir.

Genel bir sonuç olarak, öğrencilerin derse katılımının – aynı zamanda bir aile ve kültür sorunu olmakla beraber- okuldaki öğrencilerin yaşlarına ve öğretmenlerinin tutumlarına bağlı olduğu ortaya çıktı. Öğretmenler gerek müfredatın ağırlığı gerekse küçük gruptaki iletişim ve tartışma yürütme

konularında özel olarak eğitilmediği için, öğrencileri derse fazla katmadan tek başlarına ve tek yönlü iletişimle dersti işlemekte, derse katılmak isteyen öğrencileri zamanla bundan soğutmaktadır.

B) Öneriler

- Öğrencilerin ikinci ders saatlerinde ve Salı günlerinde derslere etkin katıldıkları araştırma bulgularından elde edilmiştir. Buna göre kritik davranış kazandırılacak durumlarda yapılacak etkinliklerin Salı günlerine ve ikinci ders saatlerine denk gelecek şekilde planlanmasına özen gösterilmelidir.
- Derse hazır gelemelikleri için derslere etkin olarak katılmadıklarını belirten öğrenciler çoğunluktadır. Bu sebeple öğretmenlerin yapılacak ders konusu ile ilgili önceden seviyeye uygun bireysel faaliyetler ve araştırmalar vermeleri ve bu faaliyetleri öğrenciler okula geldiklerinde kontrol etmeleri gereklidir.
- Sosyo-ekonomik düzeyi düşük çevrede bulunan okul öğrencileri matematik dersine katılmaktan hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu çevrelerde bulunan okullarda matematik dersinin üzerinde daha fazla durulması gereklidir.
- Küçük yaştaki çocukların düşüncelerini açıklayabilmede gösterdikleri cesaretin daha sonraki yıllarda çeşitli sebeplerle gösterilemediği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin daha ileri yaşlara gelindikçe motive edilmesi ve düşüncelerini açıklayabilmeleri yönünde çalışmalar yapılması gereklidir.

EKLER

Ek 1

ÖĞRETMEN ANKETİ

Sayın Meslekdaşım,

Öğrencilerimizin **“derslere aktif olarak katılmama”** sebeplerini araştıran bu anket, ilmî bir çalışmaya dayanak olarak kullanılacağından vereceğiniz samimi cevaplarla siz de bu çalışmaya katkıda bulunacaksınız.

Lütfen! Seçtiğiniz cevabın yanındaki kutucuğu karalayınız.

Araştırmaya yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür eder, başarılar dilerim.

Suphi ÖZSÜER

A.K.Ü. SBE Öğrencisi

Katılma: Pedagogik anlamda derse katılma, öğrencilerin, çalışma düzeninde ve diğer aktivitelerde öğretmenle işbirliği içerisinde bulunmalarıdır. Derse katılım biçimleri aşağıdaki şekillerde olabilir:

Can kulağı ile dinleme, Soru sorma, Cevap verme, Tahtaya kalkma, Gruba katılma, Parmak kaldırma, İş yapma, vb.

① ② ③ ④ ⑤ ⑥

1. Branşınız:

- ① Sınıf öğretmeni
- ② Branş öğretmeni(.....)
- ③ Diğer(.....)

2. Kıdeminiz:

- ① 0-5 yıl
- ② 6-10 yıl
- ③ 16-20 yıl
- ④ 21 yıl ve üzeri

3. Mezun olduğunuz okul:

- ① Öğretmen okulu
- ② Eğitim enstitüsü
- ③ Eğitim fakültesi
- ④ Diğer(.....)

4. Medeni durumunuz:

- ① Bekar
- ② Evli
- ③ Dul

5. Dördüncü soruya cevabınız evli ya da dul ise aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Çocuğunuz var mı?

- ① Evet(.....tane)
- ② Hayır

6. Öğrencilerinizin hangi derste daha fazla katıldığını gözlemliyorsunuz?

- ① Türkçe
- ② Sosyal bilgiler
- ③ Fen bilgisi
- ④ Matematik

7. Girdiğiniz derste öğrencilerin hangi ders saatinde daha etkin katıldıklarını gözlemliyorsunuz?

- ① 1. Derste
- ② 2. Derste
- ③ 3. Derste
- ④ 4. Derste
- ⑤ 5. Derste
- ⑥ 6. Derste

8. Öğrencilerin yaşlarının katılmaya etkisi var mıdır?

- ① Evet küçük yaştaki öğrenciler daha çok katılıyor.
- ② Evet küçük yaştaki öğrenciler daha çok katılıyor.
- ③ Hayır

9. Öğrencilerinizin haftanın hangi gününde derslere daha çok katıldıklarını gözlemliyorsunuz?

- ① Pazartesi
- ② Salı
- ③ Çarşamba
- ④ Perşembe
- ⑤ Cuma

10. Dershanedeki oturma düzeni ve fiziki durumun değiştirilmesinin, öğrencilerin derse daha aktif katılmalarını sağlayacağına inanıyor musunuz?

- ① Evet
- ② Hayır
- ③ Diğer(.....)

11. Cinsiyetin katılma üzerine etkisi var mıdır?

- ① Kız öğrenciler derse daha çok katılıyorlar
- ② Erkek öğrenciler derse daha çok katılıyorlar

12. Öğretmenin derste kullandığı yöntem ya da tekniğin katılmaya etkisi var mıdır?

- ① Evet
- ② Hayır

13. Öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının derse katılma üzerine etkisi var mıdır?

- ① Fakir aile çocukları daha çok katılıyorlar
- ② Orta gelir düzeyindeki çocuklar daha çok katılıyorlar
- ③ Zengin aile çocukları daha çok katılıyorlar

14. Öğrencilerin derse aktif olarak katılmaları ile başarıları arasında bir ilişki görüyor musunuz?

- ① Evet başarılı öğrenciler daha çok katılıyorlar.
- ② Evet başarısız öğrenciler daha çok katılıyorlar.
- ③ Hayır başarı ile derse katılma arasında bir ilişki yoktur.

15. Öğrencileri derse katmak için ne tür ödül ya da cezalar kullanıyorsunuz?

- ① Maddî ödül kullanıyorum(şeker çikolata vb.)
- ② Manevî ödül kullanıyorum(aferin, pekiyi, not, artı vb.)
- ③ Maddî-manevî ödül kullanıyorum(kurdelâ, rozet vb.)
- ④ Manevî ceza kullanıyorum.
- ⑤ Öğrenci derse katılmazsa dövüyorum.

16. Öğrencilerinizin hangi konularda derse daha çok katılmalarına izin veriyorsunuz?

(Lütfen tek bir şık işaretleyiniz.)

- ① Günlük aktüel konularda
- ② Yaşadıkları olaylar hakkında
- ③ Derslerle ilgili konularda
- ④ Diğer(.....)

17. Öğrenci başına konuşma süresi olarak ne kadar zaman veriyorsunuz?

- ① 1-3 dakika
- ② 4-6 dakika
- ③ 7-10 dakika
- ④ 11 dakika ve üzeri

18. Müfredat programının yetişmeme endişesi ile öğrencilere söz vermediğiniz oluyor mu?

- ① Evet
- ② Hayır

19. Öğrenciler sizce derse ne zaman katılmalıdırlar?

- ① Dersin başında
- ② Öğretmen konuyu anlattıktan sonra
- ③ Öğretmen soru sorduğunda
- ④ Değerlendirme(dönüt) aşamasında
- ⑤ Her zaman
- ⑥ Diğer(.....)

20. Öğrencilerinizi sınıftaki etkinliklere ve diğer grup etkinliklerine katılmaya özendiriyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

21. Sınıftaki etkinliklerle ilgili konularda(amaç, hedef, kullanılacak yöntemler vb.) öğrencilerinizin görüşlerini alıyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

22. Sınıftaki bir etkinlik için öğrencilerin çoğunluk kararına uyuyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

23. Öğrencilerinize her konuda kendi fikirlerini rahatça söyleyebilmeleri için fırsat veriyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

24. Öğrencilerinizin az bildiği ya da hiç bilmediği konularda kendi görüşlerini söylemelerine fırsat veriyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

25. Öğrencinize bir soru yönelttiğinizde, soruya yanlış cevap vermesi durumunda, konuşmasının bitmesini bekliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

26. Sınıfınızda azınlıkta kalan öğrencilerin fikirlerini de dikkate alıp, tartışılmasına fırsat veriyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

27. Derslerde soru sormayan, katıldığını tam olarak keşfetmediğiniz öğrencilerinize nasıl bir uygulama yapıyorsunuz?

- ① Onlarla hiç ilgilenmiyorum
 ② Ailesine bildiriyorum
 ③ Rehberlik Araştırma Merkezine bildiriyorum
 ④ Ayrı bir zamanda bireysel ilgileniyorum

28. İdealist bir öğretmen olarak, öğrenci katılımının nasıl sağlamasını isterdiniz?

.....

Ek 2

ÖĞRENCİ ANKETİ

Sevgili Öğrenciler,

Sizin derslerinize ***“niçin aktif olarak katılmadığınızı”*** araştırıyorum. Bu konuda bana yardımcı olmanızı istiyorum. Bu ankette sorduğum sorulara içinizden geldiği gibi cevap verirsiniz ben de çareler konusunda görüşlerimi dile getirmeye çalışacağım

Lütfen! Seçtiğiniz cevabın yanındaki kutucuğu karalayınız.

Bu araştırmaya yapacağınız katkıdan dolayı teşekkür eder, başarılar dilerim.

Suphi ÖZSÜER
A.K.Ü.
SBE Öğrencisi

Okulunuzun adı:

.....

Sınıfınız : ① 5 ② 6 ③ 7 ④ 8

Cinsiyetiniz : ① Kız ② Erkek

Yaşınız : ① 10 ② 11 ③ 12 ④ 13
⑤ 14 ve üstü

Baba mesleği:.....

Kardeş sayısı:.....

1. Hangi ders yapılırken söz alıp konuşmaktan daha çok hoşlanıyorsunuz?

- ① Sosyal bilgiler
- ② Türkçe
- ③ Fen Bilgisi
- ④ Matematik
- ⑤ Diğer(.....)

2. Hangi konularda derse daha çok katılıp konuşmak istersiniz?

➤ Aşağıdakilerden sadece birini işaretleyiniz.

- ① Günlük haberlerle ilgili konularda
- ② Yaşadığım olaylarla ilgili konularda
- ③ Arkadaşlarımla ilgili konularda
- ④ Ders konularında
- ⑤ Diğer(.....)

3. Hangi ders saatinde derse daha çok katılıp konuşuyorsunuz?

- ① 1. Derste
- ② 2. Derste
- ③ 3. Derste
- ④ 4. derste
- ⑤ 5. Derste
- ⑥ 6. Derste

4. Haftanın hangi gününde derslerde daha çok konuşmak istiyorsunuz?

- ① Pazartesi
- ② Salı
- ③ Çarşamba
- ④ Perşembe
- ⑤ Cuma

5. Hangi oturma düzeninde daha çok derse katılıyorsunuz?

- ① Yuvarlak masa şeklinde oturduğumuzda
- ② Küme çalışma düzeninde oturduğumuzda
- ③ Normal sırada arkadaşım ile oturduğumuzda
- ④ Tek başıma oturduğumda

7. Derse nasıl katılıyorsunuz?

- ① Tahtaya kalkarak katılıyorum
- ② Öğretmenime kısa cevap vererek katılıyorum
- ③ Uzun uzun anlatarak katılıyorum
- ④ Yanımdaki arkadaşıma fısıldayarak katılıyorum
- ⑤ Diğer(.....)

8. Derslere daha fazla katılmak için ne tür ödül verilmesini istersiniz?

- ① Şeker çikolata gibi maddî ödül isterim
- ② Aferin, pekiyi, not, artı yıldız gibi manevî ödül isterim
- ③ Kurdelâ, rozet gibi hem maddî hem manevî ödül isterim
- ④ Diğer(.....)

9. Sınıf içi etkinliklere katılmaktan hoşlanıyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

10. Sınıf içinde ya da dışarıda yapılan faaliyetler ile ilgili düşüncelerinizi açıkça öğretmeninize söyleyebiliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

11. Derlere veya başka faaliyetlere kendi isteğinizle katılıyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

12. Öğretmeniniz sınıftaki oturma düzenini belirlerken sizin de fikrinizi alıyor mu?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

13. İyice bilmediğiniz veya az bildiğiniz bir konuda, görüşünüzü rahatça açıklayabiliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

14. Dersle ilgili söz alan arkadaşlarınızın konuşmalarını sonuna kadar dinliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

15. Verilen bir ödev veya araştırma konusunu serbestçe seçebiliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

16. Sınıfın yapacağı bir seçimde oyunuzu etki altında kalmadan kullanabiliyor musunuz?

- ① Her zaman ② Çoğunlukla ③ Bazen ④ Çok az ⑤ Hiç

17. Derse niçin katılıp konuşuyorsunuz?

- ① Derse hazırlandığımı göstermek için
 ② Annem-babam öyle istediği için
 ③ Arkadaşlarıma kendimi göstermek için
 ④ Not almak için
 ⑤ Diğer(.....)

18. Öğretmeninizin sorduğu soruya cevap veremediğiniz zaman ne yapıyorsunuz?

- ① Üzülüp utanıyorum
- ② Bir sonraki derse hazırlanmak istiyorum
- ③ Özür diliyorum
- ④ Aldırmıyorum
- ⑤ Diğer(.....)

19. Derse daha çok katılabilmek için öğretmeninizin ne yapmasını istiyorsunuz?

- ① Güler yüz göstermesini istiyorum
- ② Bağırmasını istiyorum
- ③ Ödül vermesini istiyorum
- ④ Not vermesini istiyorum

Ek 3

Afyon İl Millî Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
AFYON VALİLİĞİ
Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.03.00.06- 10464
KONU : Anket.

17.05.1999

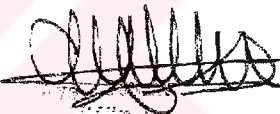
Sayın : Suphi ÜZSÜER
AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
AFYON

İLGİ : 17.05.1999 tarihli yazınız.

"Öğrencilerin derse etkin katılmama sebeplerini" araştırmanızın uygun
görüldüğüne dair Valilik Onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

EK : 1 Valilik Onayı.

Millî Eğitim Şube Müdürü

Ek 4

Valilik Onay Yazısı

T.C.
AFYON VALİLİĞİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

: B.08.4.MEM.4.03.00.6-10463
: Anket.

17/05/1999

VALİLİK MAKAMINA
AFYON

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisi Suphi ER'in "Öğrencilerin derse etkin katılmama sebeplerini" araştıran ve örnek-
ekte sunulan anketlerin ilimiz merkez ilköğretim okullarında uygulanması
ırlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Olurlarınıza arz ederim.

Metin TOPKARAOĞLU
Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
17/05/1999
Ziya GÜLER
Vali a.
Vali Yardımcısı

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ, Kemal, **“Demokrasi ve Eğitimde Demokrasi”**, Abece, 1986.

BLOMM, Benjamin (Çeviren: Durmuş Ali ÖZÇELİK), **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, İstanbul: MEB Basımevi, 1995

BÜYÜKKARAGÖZ Savaş, **Program Geliştirme “Kaynak Metinler”**, Konya: Öz Eğitim Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, 1997

CAFOĞLU Zühal, **Sınıf Yönetimi**, Eğitim Derg., 2,1994. 152-160

CELEP Cevat, **İyi öğretmen-öğrenci ilişkisi: Sınıf yönetimi ve güdülemesi açısından**, Eğitim, 5,1993

CELEP Cevat, **Öğretmen yeterlik duygusu. Öğretmenlerin yönetim, çalışma grubu ve öğrenci hakkındaki inancı ve öğrenci kontrolü**, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 9-11 Eylül 1998, I.cilt Konya: Selçuk Üni yay., 1998, 55-65

DEMİR Nurten, **İlkokul 4., 5. Sınıf Türkçe öğretiminde pekiştirme, katılım ve dönüt düzeltme değişkenlerinin ... öğrenci erişisine etkisi**, Ankara, Hacettepe Üniv. Doktora tezi, 1994

DEMİREL Özcan, ÜN Kamile, **Eğitim Terimleri Sözlüğü: Açıklamalar**, Ankara: Şafak Matbaası, 1987

ERDEN Münire, **Sınıfta tartışma**, Çağdaş Eğitim, 104,1985, 24-26

ERDEN Münire, AKMAN Yasemin, **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1997

ERGÜN Mustafa, **Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları-SPSS for WINDOWS**, Ankara: Ocak Yayınları, 1995

ERTÜRK Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1984

FİDAN Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Ankara: Alkım Yayınları, 1996

GÖMLEKSİZ Müfit, **“Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerin Davranışlarının Değerlendirilmesi”** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: 1988

GÜRŞİMŞEK Işık, **Etkili sınıf yönetimi için etkili iletişim becerileri**, Eğitim ve Bilim, 112,1999, 40-44.

KARAOĞLU İ.Baki, **Etkili sınıf yönetimi için çeşitli yaklaşımlar**, 1.Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu (16-17.06.1994), Bursa: Uludağ Üni. Eğitim Fak. Yay., 1999, 225-230

KARASAR Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, 4. Basım, Ankara: 1991, s. 79.

KAYA Yahya Kemal, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika, Eğitim, Kalkınma**, Ankara: Nüve Matbaası, 1977

OĞUZKAN A. Ferhan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: 1993, s. 34

ÖZÇELİK Durmuş Ali, **Eğitim Programları ve Öğretim Genel Öğretim Yöntemi**, Ankara: ÖSYM Yayınları, 1992

SENEMOĞLU Nuray, **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**, Ankara: Ertem Matbaacılık, 1997

SÖNMEZ Veysel, **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı: Hedefler, Davranış, İçerik, Genel-Özel, Öğretim Yöntemleri, Değerlendirme**, Ankara: Yargı Yayınları, 1986

SAYIN Şara, **“Çağdaş Eğitimde Amaç ve Yöntem”**, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını, İstanbul: 1990

TURGUT Fuat, **Eğitimde Ölçme Değerlendirme Metodları**, Ankara: 7. Baskı, 1990

TÜRKOĞLU Adil, **99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş**, Adana: 1996

VARIŞ Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme: “Teori ve Teknikler”**, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, 1978